

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АКСУБАЙ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ЯҢА ИБРАЙ  
АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ  
КАРАР

№ 47

27.11.2017 ел

Татарстан Республикасы  
Аксубай муниципаль районы  
Яңа Ибрай авыл жирлеге  
территориясен төзеклөндөрү һәм  
тоту кагыйдөлөрөн раслау  
турында

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясы, Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Ибрай авыл жирлеге муниципаль берәмлеге Уставы нигезендә Яңа Ибрай авыл жирлеге территориясен төзеклөндөрүне һәм санитар тотуны оештыру максатларында Яңа Ибрай авыл жирлеге Советы

Карар кабул итте:

1. Яңа Ибрай авыл жирлеге территориясен төзеклөндөрү һәм тоту кагыйдөлөрөн кушымтага ярашлы рәвештә расларга.

2. Әлеге карарны Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының Яңа Ибрай авыл жирлеге муниципаль берәмлегенең мөғлүмати стөндларында һәм Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының рәсми сайтында игълан итәррә: [http:// Aksubayevo.tatarstan.ru](http://Aksubayevo.tatarstan.ru)

3. Әлеге карарның үтөлешен контрольдә тотуны үземдә калдырам

Аксубай муниципаль районы  
Яңа Ибрай авыл жирлеге башлығы  
Совет рәисе



Ф.Х.Кәбиров

## Кагыйдә

### Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Ибрай авыл җирлеген төзекләндерү

#### I. Гомуми нигезләмәләр

1. Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Ибрай авыл җирлеген төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба - кагыйдәләр) «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законны үтәү өчен, әйләнә-тирә мохитне саклау, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге турында федераль законнар, Россия Федерациясенә, Татарстан Республикасының һәм муниципаль норматив хокукый актлар.

2. Әлеге кагыйдәләрне барлык физик һәм юридик затлар, аларның оештыру-хокукый формасына карамастан, үтәргә тиеш.

3. Әлеге кагыйдәләр торак пунктның бөтен территориясендә гамәлдә һәм таләпләр билгели:

1) биналарны (шул исәптән торак йортларны), алар урнашкан корылмаларны һәм җир участокларын, тиешле биналарның һәм корылмаларның фасадларының һәм коймаларының тышкы күренешенә карап;

2) төзекләндерү һәм аларны башкаруның вакытлычалыгы буенча эшләр исемлегенә;

3) биналарның (аларда урнашкан урыннарның) һәм корылмаларның милекчеләренә янәшәдәге территорияләргә төзекләндерүдә катнашу тәртибен билгеләүгә;

4) торак пункт территориясен төзекләндерүгә оештыру буенча (шул исәптән урамнарны яктырту, территорияне яшелләндерү, урам исемнәре һәм йорт номерлары белән күрсәткечләр урнаштыру, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм тоту).

4. Территорияләргә төзекләндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру шәһәр төзелеше һәм җир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дөүләт стандартлары, җирлекнең генераль планы, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре, билгеләнгән тәртиптә расланган проект документациясе нигезендә башкарыла.

5. Әлеге кагыйдәләр торак пункт территориясендә көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын җыюны, чыгаруны, транспортлауны, утильләштерүгә һәм эшкәртүгә оештыру буенча мөнәсәбәтләрне көйләми.

#### Төп төшенчәләр

6. Бу кагыйдәләргә торак пункт территориясендә ашыру максатыннан түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

җирле өһәмияттәге автомобиль юлы транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән транспорт инфраструктурасы объекты һәм үз эченә автомобиль юлының бүлүгә бирелгән полосасы чикләрендәге җир участкаларын һәм аларда яки алар астында урнашкан конструктив элементларны (юл полотносы, юл



япмасы һәм моңа охшаш элементлар) һәм аның технологик өлеше булган юл корылмаларын, саклагыч юл корылмаларын, ясалма юл корылмаларын ала, җитештерү объектлары, автомобиль юлларын төзекләндерү элементлары;

фасадның архитектура үзенчәлекләре бинаның аерым характеристикалары, фасадның конструктив һәм эстетик сыйфатларын, шәһәр төзелеше тирәлеген (стиль һәм композицион бөтөнлек, ритм, чагыштырмалылык һәм пропорциональлек, визуаль кабул итү, ачык һәм ябык киңлекләр балансын) чагылдыра;

фонсыз конструкцияләр тышкы мәгълүмат чарасын ясау ысулы, анда конструкция аерым хәрәфләрден, билгеләрдән, билгеләрдән, декоратив элементлардан тора;

территорияне төзекләндерү территорияне тоту буенча, шулай ук гражданның яшәү шартларының уңайлылыгын тәэмин итүгә һәм арттыруга, территориянең санитар һәм эстетик торышын саклауга һәм яхшыртуга юнәлдерелгән территорияләргә төзекләндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру буенча чаралар комплексы;

вертикаль яшелләндерү биналарның һәм корылмаларның фасад өслеген, шул исәптән балконнарны, лоджияләргә, галереяларны, терәк стеналарны һ. б. куллану, аларда стационар һәм мобиль яшеллекләр урнаштыру өчен;

витрина паялалы тишек (тәрәзә, витраж) фасадның бер өлешен биләүче тоташ паяла рәвешендә;

төзелгән төзелешнең тышкы архитектура кыяфәте биналар һәм торак пункт территорияләре фасадларының архитектура-сәнгать һәм шәһәр төзелеше үзенчәлекләре, алар торак пунктның тышкы образын формалаштыра;

тышкы яктырту ысулы мәгълүмати конструкцияне яктырту ысулы, анда мәгълүмат кыры аңа юнәлтелгән яктылык чыганагы белән яктыртыла, ул ераклыкта урнаштырылган;

квартал эчендәге (жирле) юл магистраль урамнардан торак йортлар төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте өчен билгеләнгән автомобиль юлы;

төзекләндерүне торгызу-юлның, хужалык юлының, тротуарның бөтөн киңлегенә асфальт япманы сыйфатлы торгызу, бордюр ташын кире урнаштыру, туфракның уңдырышлы катламын торгызу, газон үләннәргә чөчү һәм бозылган яшеллекләр утырту белән борон астындагы газоннарны ремонтлау, реклама конструкцияләргә һәм төзекләндерүнең башка элементларын торгызу;

газон махсус сайлап алынган үләннәр орлыклары чөчү белән барлыкка китерелгән үлән япмасы, ул утыртулар, парк корылмалары һәм ландшафт композициясенең мөһим элементы, шулай ук табигый үлән үсемлекләргә өчен фон булып тора;

торак пункт территориясә муниципаль берәмлек чикләре чикләрендәге территория ;

мәгълүматны тапшыруның динамик ысулы мәгълүматны электрон носительләр һәм таблолар ярдәмендә тапшыру ысулы, ул мәгълүматны алыштыруны күздә тотта;

йорт хужалыгы шәхси торак йорт һәм әлеге йорт урнашкан жир участогы; ихата корылмалары жир участогында урнашкан вакытлыча ярдәмче корылмалар (погребә, Күгәрчен баз, сарай һ. б.);

йорт билгеләре - аншлаг (урам, майдан, проспект исемнәргә күрсәткече), номер билгесе (йорт һәм корпус номеры күрсәткече), подъезд һәм фатир номеры күрсәткече, инвалидлар өчен объектның халыкара символы, флаг тотучылар, истәлек такталары, полигонометрия билгесе, янғын гидранты күрсәткече, жир асты геодезия билгеләргә күрсәткече, магистраль камералары һәм коелар



күрсәткечләре суүткәргеч челтәре, торак канализациясе күрсәткече, жир асты газүткәргече корылмалары күрсәткече;

бина капитал төзелеш объекты, ул бердәм күләмле төзелеш системасыннан гыйбарәт (төзелешкә бер рәхсәт нигезендә төзелгән), ул автоном рәвештә яши, реконструкцияләнгән һәм файдаланыла ала;

яшеллекләр табигый һәм ясалма чыганаклы агач-куаклык һәм үлән үсемлекләре жыелмасы (шул исәптән Парклар, урманнар, аеруча саклана торган табигый территорияләр, бульварлар, скверлар, бакчалар, газоннар, чөчәк Бакчалары, шулай ук аерым торган агачлар һәм куаклар);

жир участогы Жир өслегенең аны индивидуаль билгеләнгән әйбер буларак билгеләргә мөмкинлек бирүче характеристикалары булган өлеше;

жир эшләре туфракны казу, салу, торак пункт территориясен камилләштерелгән яки туфрак белән каплауны бозу яки юлларны һәм тротуарларны камилләштерелгән каплауны төзү (ясау) белән бәйлә эшләр;

инженерлык коммуникацияләре инженер-техник тәэмин итү челтәрләре: суүткәргеч, канализация, жылыту, торба үткәргечләр, электр тапшыру линияләре, элемент һәм башка инженерлык корылмалары, алар торак Территориясендә бар яки салына;

торак пунктның тарихи территорияләре-ХI гасыр башыннан 1959 елга кадәр үзләштерелгән аерым торак әһәмиятендәге территорияләр, аларга карата Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре), аларны саклау һәм куллану турында Россия Федерациясе законнарына ярашлы рәвештә, урнаштыруга рәхсәт ителгән һәм рәхсәт ителмәгән тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларының төрләре һәм төрләре билгеләнгән. Торак пунктның тарихи территорияләренең гомуми чикләре Башкарма комитетның муниципаль хокукый актлары белән раслана;

түбә яшелләндерү биналарның һәм корылмаларның түбәләрен архитектура-ландшафт объектлары (газоннар, чөчәк бакчалары, бакчалар, агачлар һәм куаклар белән майданчыклар һ. б.) булдыру өчен куллану;

яңгыр канализациясе (яңгыр) - жир өстендәге (яңгыр, эрегән), су сибү һәм дренаж суларын ташу өчен билгеләнгән технологик яктан бер-берсе белән бәйләнгән инженерлык корылмалары комплексы;

яктылык-яктылык агымының характеристикаларын (төс, яктылык, кертү чиратлыгы һ. б.) алыштыруны күздә тоткан яктылык-динамик эффект;

тышкы яктырту-төүлекнең караңгы вакытында магистральләренә, урамнарны, майданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, ишегалларын һәм жәяүлеләр юлларын яктырту өчен билгеләнгән элементлар жыелмасы;

төзелешнең тышкы архитектура кыяфәтен бозу урнаштыруга рәхсәт ителә торган һәм рәхсәт ителми торган тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларының төренә һәм төренә карата таләпләрне, шул исәптән мондый конструкцияләренең тышкы кыяфәтенә яки урнаштыру урынына карата өлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән таләпләрне, торак пункт төзелешенең тышкы архитектура кыяфәтен саклау кирәклеген исәпкә алып, үтәмәү;

санкцияләнгән чүплек юридик яки физик затлар эшчәнлегенә процессында барлыкка килгән каты көнкүреш, эре габаритлы, төзелеш калдыкларын, башка чүп-чарны 50 кв. м. артык майданда һәм 30 куб. м. артык күләмдә үз белдеге белән (рәхсәтсез) ташлау (урынлаштыру) яки жыю;

стационар булмаган сәүдә объекты-вакытлыча корылма яки вакытлыча конструкция, күчеп йөрүче корылмалардан тыш, жир участогы белән ныклы бәйләнгән сәүдә объекты (павильон һәм киоск);

яшелләндерү - үсемлек компонентларын актив кулланып муниципаль берәмлек мохитен формалаштыруны тәэмин итүче территорияне төзекләндерү



һәм ландшафт оештыру элементы, шулай ук инженерлык эзерлегенең төрле төрләрә (вертикаль планлаштыру, террасалау, кронировкалау һ. б.) һәм яшелләндерелгән территорияләрне төзекләндерү буенча эшләр башкару белән бәйлә комплекслы процесс: агачларны, шул исәптән эре үлчәмле агачларны, куакларны турыдан-туры утырту, үләнле газоннар, чәчәк бакчалары, альпинарийлар һәм рокарийлар, махсус бакчалар төзү һ. б.;

гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр гомуми файдаланудагы территорияләрдә урнашкан скверлар, парклар, бакчалар һәм бульварлар;

чикләнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр предприятиеләрнең, оешмаларның, учреждениеләрнең яшелләндерелгән территорияләре;

махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләр санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратларны яшелләндерү, үсентеләр питомниклары;

аеруча саклана торган табигый территорияләр-табигатьне саклау, фәнни, мәдәни, эстетик, рекреацион һәм сәламәтләндерү өһәмиятенә ия булган, жирле үзидарә органнары карарлары белән тулысынча яки өлешчә хужалык файдалануыннан алынган һәм алар өчен махсус саклау режимы билгеләнгән табигый комплекслар һәм объектлар урнашкан жир, су өслеге һәм һава киңлеге участоклары;

жәмәгать транспортын көтү тукталышы жәмәгать транспорты тукталыш зонасы, пассажирларны утырту һәм төшерү һәм жәмәгать транспорты пассажирларын көтү зонасы булган махсус жиһазландырылган майданчык;

пыялалы фасад фасадның бөтен ясылыгын яки аның шактый өлешен биләүче тоташ пыяладан эшләнгән фасад;

ачык яктырту ысулы-яктылык чыганагының аның таралуына киртәләре булмаган мөһлүмати конструкцияне яктырту ысулы;

торақ пункт панорамасы торақ пункт территориясенең ачык киңлектән (күл бие, майдан, су объектлары акваториясе, күренеш һәм күзәтү майданчыклары) кабул ителә торган фрагменты, ул торақ пунктның характеристикаларын һәм силуэтын ача;

бина фасадларының колористик чишелеше паспорты (фасадларның төсле чишелеше) билгеләнгән тәртиптә килешкән һәм расланган документ, ул торақ пункт территориясендә урнашкан аерым торган бина фасадының бердәм архитектура һәм төсле чишелешен билгели һәм аның тышкы бизәлешенә таләпләр билгели;

торақ пункт урамнары перспективасы алгы фронтны һәм композицион, стиль һәм сәнгать характеристикалары булган урамнар силуэтын формалаштыручы торақ пункт мохите фрагментын визуаль кабул итү;

жәяүлеләр зоналары торақ пункт территориясендәге халык йөрү һәм мәдәни - көнкүреш максатларында, транзит хәрәкәт итү максатларында хәрәкәт итә торган һәм билгеле бер характеристикаларга ия булган участоклар: тиз йөрүче урамнан тыш һәм жир өсте жәмәгать транспорты тукталышлары булу, хезмәт күрсәтү объектларының, тарих һәм мәдәният һәйкәлләренең, рекреацияләрнең югары концентрациясе, жәяүлеләр агымнарының югары суммар тыгызлыгы. Жәяүлеләр зоналары эспланадаларда, жәяүлеләр урамнарында, торақ пункт майданнарының жәяүлеләр өлешләрендә формалаша ала;

йорт яны территориясе күп фатирлы йорт урнашкан жир участогы, яшелләндерү һәм төзекләндерү элементлары, әлегә йортны хезмәтләндерү, эксплуатацияләү һәм төзекләндерү өчен билгеләнгән һәм күрсәтелгән жир участогында урнашкан башка объектлар;



янәшәдәге территория бина, корылма, койма, төзелеш мәйданчыгы чикләренә, сәүдә, реклама объектларына, бирелгән җир участогы чикләренә, шулай ук милектә, файдалануда (хужалыкта) булган башка объектларга турыдан-туры тоташкан һәм билгеләнгән төр типтә төзекләндерү буенча эшләргә карап тотуга, жыештыруга һәм башкаруга тиешле территория;

продуктив хайваннар һәм кошлар - хайваннар һәм кошлар, алар сәт, йон, йомырка һәм башкалар кебек продуктлар алу өчен кат-кат яки даими кулланыла; тышкы мәгълүмат чарасын урнаштыру проекты (паспорт) - Башкарма комитет карары белән расланган, төзекләндерү элементларының, ягъни тышкы мәгълүмат чарасының тышкы кыяфәтен һәм төгәл урынын билгеләүче һәм аны идентификацияләү өчен кирәкле башка мәгълүматны үз эченә алган билгеләнгән формадагы документ;

территорияне санитар чистарту билгеле бер территориядән каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны жыю, чыгару һәм утильләштерү (зарарсызландыру) ;

яктылык тартмасы-тышкы мәгълүмат чарасын ясау ысулы, анда конструкция эчке яктырту белән бердәм күләм яки берничә күләмле элемент булып тора;

авыл хужалыгы хайваннары терлекчелек һәм башка авыл хужалыгы продукциясе җитештерү өчен кулланыла торган хайваннар, терлекләр, кыйммәтле тиреле хайваннар, куяннар, бал кортлары һ. б.;

махсулаштырылган оешмалар муниципаль контрактлар нигезендә җирлек территориясен төзекләндерү өлкәсендә махсус эшчәнлек төрләрен гәмәлгә ашыручы төрле оештыру-хокукый формадагы юридик затлар;

территорияләргә саклау-биналар, корылмалар, кече архитектура формалары, коймалар, төзелеш мәйданчыклары, яшеллекләр, җир асты инженерлык коммуникацияләре һәм аларның конструктив элементлары, җир участогында урнашкан транспорт инфраструктурасы объектларын вакытында ремонтлау һәм карап тоту белән бәйлә чаралар комплексы;

җирле әһәмияттәге юлларны тоту юлларының, юл корылмаларының, юлларны комплексы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатация торышын саклау нәтижәсендә эш комплексы;

тышкы мәгълүматны урнаштыру чарасы (билгә) - "кулланучылар хокукларын яклау турында" Федераль законның 9 статьясы нигезендә мәҗбүри булган мәгълүматны, ягъни оешманың фирма атамасы (исеме), аның урнашкан урыны (адресы) турында мәгълүматны кулланучыларга җиткерү өчен оешма урнашкан урында һәм (яки) турыдан-туры товар, хезмәтләр сату гәмәлгә ашырыла торган урында биналарны мәгълүмати рәсмиләштерү максатларында урнаштырыла торган мәгълүмати конструкция булып торган территорияне төзекләндерү элементлары) һәм аның эш режимы, шулай ук мәгълүматны үз эченә алган, ул закон нигезендә урнаштырылырга тиеш яки эшлекле әйләнәш йоласы буенча урнаштырыла һәм реклама белән бәйлә максатларны күздә тотмый. "Тышкы мәгълүматны урнаштыру чарасы" һәм "тышкы мәгълүмат чарасы" төшенчәләре бертөрле;

суперграфика фасадларны архитектура-сәнгатьчә бизәүнең бер алымы (рәсем, орнамент, барельеф, мозаика), аның визуаль кабул итүен көчәйтә;

тактиль тышлык өслеге катламының фактурасы сизелерлек үзгәргән тышлык;

аерым торак әһәмиятендәге территорияләр-торак пункт территориясенә аерым статуска һәм (яки) югары мәдәни-рекреацион һәм социаль кыйммәткә ия булган өлешләре, аларга карата торак пункт төзелешенә тышкы архитектура кыяфәтен саклау максатыннан, өслеге Кагыйдәләр белән урнаштыруга рөхсәт ителгән һәм рөхсәт ителмәгән тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларының



төрләре һәм төрләре, шул исәптән мондый конструкцияләргә таләпләр билгеләнә;

территорияләрне җыештыру-житештерү һәм куллану калдыкларын, башка чүп-чарны, карны, шулай ук халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген тээмин итүгә һәм әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлдерелгән башка чараларны җыю, махсус билгеләнгән урыннарга чыгару белән бәйлә эшчәнлек төре;

урамнар һәм гомуми поселок юллары гомуми файдаланудагы территорияләр, аларның поселок мохите эстетикасына югары таләпләр куела;

вәкаләтле орган башкарма комитет, үз компетенциясе чикләрендә торак пункт территориясен тәзекләндерүне оештыруны, координацияләүне һәм контрольдә тотуны гамәлгә ашыра;

фасад бинаның тышкы ягы (төп, Ян, ишегалды);

фон конструкцияләре-тышкы мәгълүмат чарасын ясау ысулы, анда хәрәфләр, билгеләр һәм декоратив элементлар фон өсләгендә урнаштырыла;

фриз фасадның яки козырьканың горизонталь полоса рәвешендәге декоратив рам элементы;

фронтон бина фасадының түбә дәрәжәсеннән югарырак торган соңгы өлеше, соңгы кат тәрәзәләренең өске билгесеннән яки фасадның өске билгесенә кадәр үлчәнә;

территорияне тәзекләндерү элементлары декоратив, техник, планлаштыру, конструктив җайланмалар, үсемлек компонентлары, төрле төр җиһазлар һәм бизәүләр, кече архитектура формалары, капитал булмаган стационар булмаган объектлар, тәзекләндерүнең состав өлешләре буларак кулланыла торган тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары.

## **II. Территорияләрне тәзекләндерүгә, тотуны оештыруга һәм җыештыруга гомуми таләпләр**

7. Торак пунктның бөтен территориясе һәм анда урнашкан барлык биналар (шул исәптән торак йортлар) һәм корылмалар (алга таба биналар, корылмалар) тәзекләндерелергә, тотылырга һәм җыештырылырга тиеш.

8. Гомуми файдаланудагы территорияләрне, шул исәптән урамнар, юллар, җирле әһәмияттәге автомобиль юллары, яр буйлары, скверлар, пляжлар, башка объектлар биләгән җир кишәрлекләрен тотуны һәм җыештыруны вәкаләтле органнар үз вәкаләтләре чикләрендә оештыра.

9. Физик һәм юридик затлар, аларның оештыру-хокукый формаларына карамастан, милек хокукында, башка әйберләр яки мәҗбүри хокукларда (алга таба - җир кишәрлекләренең хокук ияләре) үзләренә караган җир кишәрлеген, шулай ук биналарны, корылмаларны гамәлдәге законнарда һәм өлгә Кагыйдәләрдә каралган күләмдә, мөстәкыйль рәвештә яки махсус оешмаларны җәлеп итү юлы белән тотуны һәм җыештыруны гамәлгә ашырырга тиеш үз акчаларын сәчет.

Әгәр бина, корылма милек хокукында яки башка әйберләр яки мәҗбүри хокук белән берничә кешегә карый икән, җыештырылырга тиешле территория милек хокукындагы өлешенә яки күчәмсез милек объектына башка хокукка пропорциональ рәвештә билгеләнә.

Әгәр җир участогы территориясендә төрле кешеләргә караган берничә бина, корылма булса, территорияне тоту һәм җыештыру чикләре яктарның килешүе белән билгеләнә ала.

Килешү булмаганда, җыештырылырга тиешле территория барлык милекчеләр яки биналарның, корылмаларның башка хужалары (кулланучылары) арасында тигез өлешләрдә билгеләнә.



Физик яки юридик зат милкендәге жир участогы билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, хужалыктагы жир участогының чынлыкта барлыкка килгән чиге буенча территория жыештырылырга тиеш.

Әгәр бина, корылма милек хокукында яки башка әйберләр яки мәжбүри хокук белән берничә кешегә карый икән, фасадның эчтәлегә якларның килешүе белән билгеләнә ала.

Килешү булмаса, фасадны тоту милек хокукындагы өлешкә яки күчәмсез милек объектына башка хокукка пропорциональ рәвештә башкарыла.

10. Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын тоту һәм жыештыру муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлегә төр эшләрне үткөрү конкурсында жиңгән махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан башкарыла.

10.1. Торак пункт территориясендә уза торган тимер юллар, читләшү полосасы чикләрендә, юллар аша чыгу һәм жәяүлеләр үтү урыннары әлегә корылмаларны эксплуатацияләүче оешмалар көче белән тотыла.

10.2. Күпфатирлы йортларның йорт яны территорияләрен карап тоту һәм жыештыру күпфатирлы йортлар белән идарә итү ысулларының берсенә туры китереп башкарыла: торак милекчеләре ширкәте яисә торак кооперативы яисә башка махсуслаштырылган кулланучылар кооперативы, идарәче оешма, күпфатирлы йортта гомуми милекне карап тоту һәм ремонтлау буенча эшләр башкаручы затлар - турыдан - туры күпфатирлы йорт белән идарә иткәндә йорт хужалары тарафыннан әлегә йортта (алга таба идарәче оешмалар).

12. Шәхси торак йортларның территорияләрен тоту һәм жыештыру мондый йортларның хужалары (эшкә алуучылар) тарафыннан башкарыла.

13. Яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын саклау һәм карау:

1) бирелгән жир участогы чикләрендә жир участогы милекчеләре яки башка хокук ияләре;

2) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә муниципаль заказ урнаштыру нәтижәләре буенча әлегә эшләрне башкаруга конкурс жиңгән вәкаләтле орган яки махсуслаштырылган оешма;

3) чикләнгән файдаланудагы (предприятие, оешма, учреждение) һәм махсус билгеләнештәге (санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратлар, питомниклар) яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә әлегә объектларның хужалары;

4) йорт яны территорияләре чикләрендә күп фатирлы йортларда торак биналар хужалары яки идарәче оешмалар;

5) жир өсте коммуникацияләренең саклау зоналарында, шул исәптән электр челтәрләрендә, яктырту челтәрләрендә, радиолинияләрдә күрсәтелгән коммуникацияләренең хужалары;

6) жир асты коммуникацияләренең саклау зоналарында (әгәр урнаштыру рәхсәт ителгән булса) күрсәтелгән коммуникацияләренең хужалары.

14. Урамнардан һәм юллардан жир асты һәм жир өстендәге суларны читкә алып китү өчен билгеләнгән кюветларны, торбаларны, дренаж корылмаларын жыештыру һәм чистарту, яңгыр канализациясе коллекторларын һәм яңгыр кабул итү коеларын чистарту аларны эксплуатацияләүне гамәлгә ашыручы оешмалар тарафыннан башкарыла.

15. Жәмәгать бәдрәфләрен урнаштыру һәм тоту тәртибе гамәлдәге законнарға, санитар кагыйдәләргә һәм нормаларға ярашлы билгеләнә.

Туалетларның санитар һәм техник торышы өчен аларның хужалары, хужалары, арендаторлары яки алар хезмәт күрсәткән махсус оешмалар җаваплы.

16. Төзекләндерү буенча эшләрнең вакытлычалыгы объектларның тиешле



санитар һәм техник торышын тәэмин итүне исәпкә алып, заказчы тарафыннан билгеләнә.

17.Жирлек территориясен тоту һәм жыештыру чикләре физик һәм юридик затлар тарафыннан бирелгән жир участогы чикләренә туры китереп билгеләнә (жир участогы билгеләнгән төрүтпә рәсмиләштерелмәгән очракта, чынлыкта булган жир участогы чиге буенча).

18.Вәкаләтле орган билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә торак пункт территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрне тоту һәм жыештыру буенча эшләрнең үтәләшен контрольдә тотат.

**III. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен, фасадларны һәм коймаларны, юлларны, шәхси торак йортларны, яңгыр канализациясе челтәрләрен, күзәтү һәм яңгыр коеларын, су агызу корылмаларын, техник элемент чараларын, тышкы яктырту объектларын, кече архитектура формаларын, стационар булмаган объектларны, төзелеш эшләре башкару урыннарын, жирләү урыннарын тоту буенча таләпләр, автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау тукталышлары. Торак пункт территориясен бәйрәмчә бизәү**

**Биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен тоту буенча гомуми таләпләр**

19.Биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир участкаларын аларның милекчеләре яки башка хокук ияләре үзләре яки махсус оешмаларны үз акчалары хисабына жәлеп итү юлы белән тоталар.

20.Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир участкаларын тоту үз эченә алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир участкаларын төзекләндерүне ала:

- 1) биналар, корылмалар фасадларының эчтәлегә;
- 2) жир кишәрлеген жыештыру һәм санитар-гигиена чистарту;
- 3) гражданныр, оешмалар һәм шәхси эшмәкәрләр эшчәнлегә нәтижәсендә барлыкка килгән житештерү һәм куллану калдыкларын жыю һәм чыгару;
- 4) жир кишәрлегендә урнашкан яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын тоту һәм карау.

21.Биналарның, корылмаларның фасадлары төзелеш өлешенә, декоратив бизәләшкә һәм инженер элементларына зыян китермәскә тиеш һәм тиешле эстетик хәлдә тотылырга тиеш. Бина фасадының төсе фасадның гомуми майданының 1% тан артмаска тиеш.

**Биналар, корылмалар фасадларының эчтәлегә**

22.Биналар, корылмалар фасадларының эчтәлегә үз эченә ала:

22.1.конструктив элементларны һәм фасадларны, шул исәптән керү ишекләрен һәм козырькаларын, балкон һәм лоджияләрне, кәрнизләрне, канатларны һәм аерым баскычларны, төшү һәм баскычларны, витриналарны, декоратив детальләрне һәм башка конструктив элементларны вакытында ремонтлау һәм торгызу һәм аларны буяу;

22.2.су агымы, су агымы торбалары һәм агызылуларның булу-булмавын һәм төзек хәлдә тотылуын тәэмин итү;

22.3.тегүләренә, ярыкларны һәм тишекләренә герметизацияләү, ябу һәм чигү;

22.4.керү төркемнәрен, отмостокларны, цоколь тәрәзәләре һәм подвалларга

керу урыннарын торгызу, ремонтлау һәм вакытында чистарту;

22.5.фасадларның өслеген, шул исәптән фасад элементларын, аларның торышына һәм эксплуатация шартларына бәйле рәвештә вакытында чистарту һәм юып чыгару;

22.6.тәрәзәләрне һәм витриналарны, билгеләрне һәм күрсәткечләрне вакытында юыгыз;

22.7.язулардан, рәсемнәрдән, белдерүләрдән, плакатлардан һәм башка мөгълүмати-басма продукциядән, шулай ук граффитидан чистарту.

23.Биналарның, корылмаларның, төзөргә кушылган торак булмаган биналарның хужалары, башка хокук ияләре һәм тиешле бурычлар йөкләнгән башка затлар:

23.1.кирәк булганда, эмма елына бер тапкырдан да сирәгрәк фасадларны чистартырга һәм юарга,

23.2.кирәк булганда, эмма елына ике тапкырдан да сирәгрәк түгел, яз көне (жылыту системалары сүнгәннән соң) һәм көз көне (жылыту сезоны башланганчы), кагыйдә буларак, химик чаралар белән тәрәзәләрнең, балкон һәм лоджия ишекләренең, подъездлардагы керу ишекләренең эчке һәм тышкы өслеген чистартырга һәм юарга;

23.3. агымдагы ремонтны, шул исәптән фасадны буяуны, фасадның чын хәлен исәпкә алып, 5-6 ел эчендә үткәргә;

23.4.фасадның аерым элементларын (цокольләр, канатлар, баскычлар, приемкалар, керу ишекләре, капкалар, цоколь тәрәзәләре, балконнар һәм лоджияләр, су агымы торбалары, тәрәзә төбөндәге агымнар, сызыклы ачышлар һәм башка конструктив элементлар)ремонтлау;

23.5.фасадларның чыгып торган конструкцияләре жимерелү куркынычы янаган очракта саклау-кисәтү чараларын (капкалар, челтәрләр урнаштыру, элементның жимерелә торган өлешен демонтажлау һ. б.) башкарырга;

23.6.әгәр мондый элмә такта файдаланылмаса (арендатор (субарендатор) һәм башка очраклар чыкса) тышкы мөгълүматны урнаштыру чарасын (вывеска) сүтәргә.

24.Фасадларны эксплуатацияләгәндә рәхсәт ителми:

24.1.биналар һәм корылмалар фасадларының стеналары өслегенә зарарлануы (пычрануы): агып чыгу, буяуның кабыгы, ярыклар, катламанган штукатурка, тышлык, кирпич кирпичнең зарарлануы, тимер-бетон конструкцияләренең саклагыч катламының катламы һ. б.;

24.2.панельләр арасындагы тоташуларны герметизацияләүне бозу;

24.3.штукатурка, тышлык, фасадларның, биналарның яки корылмаларның цоколь өлешендәге буяу катламы, шул исәптән тәрәзә, Керу приемкалары конструкциясе төзексезлеге;

24.4.биналар һәм корылмалар фасадларының чыгып торган элементларына зыян китерү (пычрану): балконнар, лоджияләр, эркерлар, тамбурлар, кәрнизләр, козырькалар һ. б.;

24.5.балконнарның, лоджияләренең, парапетларның һәм башкаларның коймаларын жимерү (булмау, пычрану).;

24.6. бинаның фасадында һәм (яки) түбәсендә урнаштыру һәм эксплуатацияләү, тышкы мөгълүматны урнаштыру чараларын төзү, вәкаләтле



орган белән килештерелгән паспортсыз, учреждение такталарыннан, режимлы такталардан тыш;

24.7. афишаларны, белдерүләрне, плакатларны һәм башка мәгълүмати-басма продукцияне фасадларда, тәрәзәләрдә (шул исәптән тәрәзә уемының эчке ягында), пыялалы ишекләрдә (шул исәптән ишекнең пыялалы өслегенең эчке ягында) биналарны, корылмаларны һәм корылмаларны алга таба куллану максатыннан элгән һәм ябыштырган;

24.8. биналарның, корылмаларның фасадларына граффити салу, бу биналарның, корылмаларның, күп фатирлы йортның милекчеләренең ризалыгын алмыйча.

25. Кертү:

25.1. подъездларга керү урынында мәгълүмат стендлары урнаштыру;

25.2. проект карарына ярашлы рәвештә биналар түбәсендә эфир телевидениесен коллектив кабул итү системаларының антенналарын һәм кабельләрән урнаштыру.

#### **Йорт билгеләре**

26. Биналар, корылмалар йорт билгеләре белән жиһазландырылырга тиеш.

27. Аншлаклар һәм номер билгеләре чисталыкта һәм төзек хәлдә булырга тиеш. Аншлакларның һәм номер билгеләренең чисталыгы һәм төзеклеге өчен биналарны тоту өчен җаваплы кешеләр җаваплы.

#### **Керү төркемнәре (төеннәр)**

28. Биналарның, корылмаларның керү төркемнәрен яктырту жиһазлары, түбәтәй (козырька), өслеген тоташтыру элементлары (баскычлар һ.б.), инвалидларны һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәрен күчерү өчен җайланмалар һәм җайланмалар (пандуслар, периллар һ. б.) белән жиһазландырырга кирәк.

Пандус горизонталь канауларсыз, өслеге кытыршы текстуралы, бернинди материалдан ясалырга тиеш. Пандусларның саклагыч конструкцияләре булмаганда, 75 мм биеклектәге саклагыч бортик һәм култыклар каралган. Бордюр пандусының авышлыгы 1:12 дип кабул ителә.

Пандусны борганда яки аның озынлыгы 9 м дан артык булганда һәр 9 м дан да сирәгрәк 1,5 x 1,5 м зурлыктагы горизонталь мөйданчыкларны күздә тотарга киңеш ителә. горизонталь мөйданчыкларда төшү тәмамлангач дренаж җайланмаларын проектларга кирәк. Пандус башында һәм ахырында юлның горизонталь өлешләрен тирә-юньдәге өслектән текстура һәм төс белән аерылып торырга кирәк.

Баскычның яки пандусның ике ягында да стенадан 40 мм ераклыкта урнашкан түгәрәк яки турыпочмаклы кисәктәге 800920 мм биеклектә култыклар каралган. баскычларның киңлегенә 2,5 м һәм аннан да күбрәк булганда аергыч култыклар каралган. Култыкларның озынлыгы пандус озынлыгынан яки баскычның һәр ягынан 0,3 м-дан да ким булмаса тиеш. култыкларның конструкцияләре кулның металл белән кагылуын булдырмаса тиеш.

29. Керү төркемнәрен проектлауда, яңартуда, бина, корылма фасадларын үзгәртүдә рөхсәт ителми:

29.1. подвалга һәм цоколь катына керү урыннары, идән дәрәжәсе җир дәрәжәсеннән 1,2 м югарырак урнашкан биналар, гомуми файдалану территориясендә чыга торган фасадларда;

29.2. җәяүлеләр хәрәкәтенә комачаулаучы терәк элементлар (колонналар,

терәкләр һ. б.) төзелеше;

29.3.бинаның бөтен фасадының комплекслы чишелешен исәпкә алып, проект документациясен эшләмичә ике һәм аннан да күбрәк керү урыннары (булганнарын исәпкә алып) төзелеше;

29.4.тротуарлар зонасында тротуарның минималь норматив киңлеге булган урам-юл челтөрөн жиңел конструкцияләрдән (адымнар, пандуслар, веранда, яшеллөндөрү) керү төркеме элементларын янәшәдәге тротуарга 0,5 м артык урнаштыру;

29.5.күпфатирлы йортка керү төркемен күпфатирлы йортның милекчеләренең ризалыгын алмыйча урнаштыру;

29.6.торақ милекчесенең ризалыгын алмыйча керү төркемен урнаштыру өчен балкон куллану;

29.7.күп фатирлы йортларда урнашкан торақ булмаган биналарның керү төркемнәрен вәкаләтле орган белән килешмичә үз белдеге белән урнаштыру.

### **Түбәләр**

30.Биналарның, корылмаларның түбәсе, су агызу системасы элементлары, төтен чыгару һәм вентиляция системалары башлыклары төзек хәлдә тотылырга һәм теләсә нинди һава шартларында йортларда яшәүчеләр һәм жәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаска тиеш.

31.Кышкы вакытта биналарның хужалары һәм башка хокук ияләре, шулай ук идарәче оешмалар тарафыннан күпфатирлы йортлар белән идарә иткөндө түбәләрне кардан, боздан һәм сосулеклардан вакытында чистарту оештырылырга тиеш. Түбәләрне жәяүлеләр зоналарына караган якларда кардан чистарту участокларны саклау һәм барлык кирәкле саклык чараларын күрү белән һәм тәүлекнең якты вакытында гына башкарылырга тиеш. Түбәнең башка битләреннән, шулай ук яссы түбәләрдән карны эчке ишегалды территорияләренә ташларга кирәк. Түбәдән жәяүлеләр юлы, жәмәгать транспортын көтү тукталышы, кар һәм бозның йөрү өлеше шунда ук жыештырылырга тиеш.

32.Кар һәм боз ташлаганда, сусаклагычлар казыганда, түбәдә ремонт һәм башка эшләр башкарганда агачлар һәм куакларның, электр белән тәэмин итүнең, яктыртуның һәм элементнең һава линияләренең, юл билгеләренең, юл светофорларының, юл коймаларының һәм юнәлеш бирүче жайланмаларның, жәмәгать транспортын көтү павильоннарының, декоратив бизәлешнең һәм биналарның инженер элементларының саклануын тәэмин итүче чаралар күрелергә тиеш. Күрсәтелгән элементлар зарарланган очракта, алар түбәне чистарткан һәм зыян китергән кеше хисабына торгызылырга тиеш.

33.Биналарның, корылмаларның түбәләрендә су агымы булырга тиеш, ул агып торган суның жәяүлеләр һәм жәяүлеләр зоналарына турыдан-туры элөгүенә юл куймаска тиеш. Су агымы, чокырлар, су агымы өзелмәскә тиеш һәм жыелган су күләмен үткөрергә исәпләнгән булырга тиеш. Жәяүлеләр зоналары булган биналар ягына чыккан су агымы жәяүлеләр юллары чикләреннән читкә китергә тиеш.

34. Рәхсәт ителми:

34.1.биналарның, корылмаларның түбәсендә түбәләрне (көрәкләр, кыстыргычлар, ватыклар), төзелеш материалларын, ремонт калдыкларын, кулланылмый торган механизмнарны һәм башка әйберләрне жыю;

34.2. биналарның түбәләреннән боз, кар һәм чүп-чарны суүткөргеч торбалар воронкаларына ташлау.

### **Жир кишәрлекләрен карап тоту**

35.Жир участоклары территорияләрен тоту үз эченә ала:



- 35.1 көн саен чүп-чардан, яфраклардан, кардан һәм боздан (боздан)чистарту;
- 35.2.юлларның, күперләрнең, урамнарның, тротуарларның, юлларның, жәяүлелер территорияләренең йөрү өлешен бозга каршы материаллар белән эшкөртү;
- 35.3.карны жыю һәм сөртү;
- 35.4.кар һәм бозны (кар-боз формацияләрен)чыгару;
- 35.5.контейнер мөйданчыкларын, барлык төр калдыклар өчен контейнерларны, чүп савытларын, эскөмияләрне, кечкенә архитектура формаларын һәм башкаларны урнаштыру һәм чисталыкта һәм техник яктан төзөк хәлдә тоту;
- 35.6.чүп кабул итү камераларын, контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер мөйданчыкларын жыештыру, юу һәм дезинфекцияләү;
- 35.7.яңгыр һәм эрегән суларны агызу;
- 35.8.каты көнкүрөш, эре габаритлы һәм башка калдыкларны жыю һәм чыгару;
- 35.9.тузанны киметү һәм һаваны дымландыру өчен территорияне сугару;
- 35.10.яшеллекләрне саклау һәм аларны карау;
- 35.11.коммуналь объектлар, инженерлык коммуникацияләре (корылмалар), юллар, тимер юллар, күперләр, жәяүлелер үтү урыннары төзөлгәннән, реконструкцияләнгәннән һәм ремонтланганнан соң төзөклөндөрүнең бозылган элементларын торгызу, реставрация, археология һәм башка жир эшләре үткөрү;
- 35.12.күзөтү һәм яңгыр кабул итү коеларын (яңгыр канализациясе), жир асты коммуникацияләре коеларын (корылмаларын) гамәлдөгә дөүлөт стандартлары таләпләренә туры китереп тоту;
- 35.13. жир кишәрлекләренең коймаларын саклау, шул исәптән жиимерелгән (жиимерелгән, сүтелгән) биналарның, корылмаларның коймаларын урнаштыру һәм тоту, алар чит кешеләрнең территориягә үтеп керү мөмкинлеген һәм (яки) санкцияләнмөгән урыннарда калдыкларны урнаштыруны булдырмау, шулай ук аларны пычрактан, кардан һәм мөгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартуны тәэмин итү.

#### ЮЛЛАР ТОРЫШЫ

36.Юлларны тотуны муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча өлегә төр эшләрне башкаруга конкурс жиңгән махсуслаштырылган оешмалар башкара.

37.Юл территорияләрен тоту үз эченә ала:

- 1)юлларны, тротуарларны, ясалма юл корылмаларын, квартал эчендөгә юлларны ремонтлау;
- 2)тротуарлардан (йөтүче зоналарыннан, юллардан) һәм юлның йөрү өлешеннән, ясалма юл корылмаларыннан пычрак, чүп-чар, кар һәм боз (бозлык) жыю;
- 3) юл япмаларын юу һәм сугару;
- 4) газоннар һәм яшеллекләр турында кайгырту;
- 5)тышкы яктырту терәкләрен һәм жәмәгать һәм тимер юл транспортының контакт челтәрен ремонтлау;
- 6) кече архитектура формаларын ремонтлау һәм буяу;

7) ясалма юл корылмалары составына керүче Күзөтү һәм яңгыр кабул итү коеларын, тау канауларын һәм ачык тәлинокөлөрне төзү, ремонтлау һәм чистарту;

8) коймаларны, коймаларны, турникетларны, кечкенә архитектура формаларын төзү, ремонтлау һәм ел саен буяу.

38. Юл япмаларын саклау максатларында рөхсәт ителми:

38.1. йөкне арба белән китерү;

38.2. урамнарда йөклөү-бушату эшләре вакытында рельсларны, бүрәнөләрне, тимер балкаларны, торбаларны, кирпичне, башка авыр әйберләрне ташлау һәм аларны жыю;

38.3. юл һәм тротуарларда төзелеш материалларын һәм төзелеш калдыкларын ташлау һәм (яки) жыю.

39. Юлларны төзекләндерүнең аерым элементларына таләпләр:

39.1. металл юнөлеш бирүче жәяүлеләр коймаларын һәм тротуар баганаларын сезонлы буяу ел саен кышкы сезон төмамланганнан соң, төзекләндерү айлыгы уздырылган чорда башкарыла. Буяу алдыннан коймалар ремонтланырга, пычрактан чистартылырга, юылырга һәм туфракка салынырга тиеш;

39.2. барлык юл билгеләре заказчы билгеләгән чират срокларында һәм тәртибендә юл билгеләрен ясау өчен расланган паспортларга (схемаларга) ярашлы рөвештә башкарылырга тиеш;

39.3. юлларны билгеләү таләп ителгән төс һәм яктылык - техник характеристикаларны, тоташтыру коэффициентын, эксплуатация чорында мөйдан буенча саклануны тәэмин итәргә тиеш;

39.4. юл билгеләрен ныгыту конструкцияләре һәм системалары күрү шартларына һәм монтажлау мөмкинлегенә бөйлә рөвештә сайлана;

39.5. юл билгеләре төзек хәлдә тотылырга, вакытында чистартылырга һәм юылырга тиеш.

Вакытлыча урнаштырылган юл билгеләре аларны урнаштыру кирәклеген китереп чыгарган сөбөпләрне бетергәннән соң бер төүлек эчендә алына;

39.6. визуаль-коммуникацион Система элементлары: Транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте юнөлешләре күрсәткечләре, торак пунктның планлаштыру-структура элементлары күрсәткечләре аларга хәрәкәт юнөлешен күрсәтү өчен юлларда һәм транспорт развязкаларында урнаштырыла;

#### **Шөхси торак йортларны тоту һәм территорияләренә төзекләндерү**

40. Шөхси торак йортларның милекчеләре (яки) яллаучылары (алга таба торак йортларның хужалары), әгәр закон яки килешүдә башкасы каралмаган булса, :

40.1. торак йортлар фасадларының, коймаларның (коймаларның), шулай ук йорт хужалыгы чикләрендәге башка корылмаларның тиешле торышын тәэмин итү, аларны вакытында ремонтлау һәм буяу;

40.2. торак йортта номер билгесе булу һәм аны төзек хәлдә тоту;

40.3. йорт хужалыгы территориясен тәртиптә тоту;

40.4. йорт хужалыгы чикләрендә яшеллекләренә тәртиптә тоту, куакларны һәм агачларны санитар кисү, газүткөргөчләрнең, кабель һәм һава электр тапшыру линияләренең һәм башка инженерлык чөлтөрлөрөнең саклау зонасында агачлар



утиртуга юл куймау;

40.5. су агымы өчен канауларны һәм торбаларны чистарту, язгы чорда эрегән суларны үткөрүне тәэмин итү;

40.6.үзәкләштерелгән канализация булмаганда бирелгән жир участогы чикләрендә санитар нормаларга ярашлы рәвештә жиһазландырырга: жирле канализация, юыну чокыры, бөдрәф, аларны даими рәвештә чистарту һәм дезинфекцияләү;

40.7.каты һәм зур габаритлы калдыкларны махсус майданчыкларда урнаштырылган контейнерларга жыюны башкарырга;

40.8.билгеләнгән тәртип буенча каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны вакытында жыюны һәм чыгаруны тәэмин итәргә.

41. Шәхси торак төзелеше территориясендә рәхсәт ителми:

41.1. йорт читендә койма куегыз;

41.2.йорт хужалыклары территорияләрендә һәм аларга якин территорияләрдә яфрактарны, теләсә нинди калдыкларны һәм чүп-чарны яндырырга;

41.3.күмер, савыт, утын, эре габаритлы калдыктар, төзелеш материаллары, йорт хужалыгы территориясе артында жыярга;

41.4.транспорт чараларын йорт территориясе артында юыгыз;

41.5.ишегалды корылмалары төзү, йорт хужалыгы территориясе артында чокырлар төзү;

41.6.бу территориянең урам юлларында махсус транспорт һәм урып-жыю техникасына керүне кыенлаштыра торган яки аңа керүне тыя торган киртәләр урнаштырырга;

41.7.территорияне төзекләндерү элементларын жиимергә һәм бозарга, сулыкларны тыгарга;

41.8.комплектацияләнмәгән (төзек булмаган) транспорт чарасын йорт хужалыгы территориясендә сакларга;

41.9.янәшәдәге территорияне теләсә нинди калдыктар белән чүпләргә;

41.10. чүплек жайланмаларын урнаштырырга, сыек пычрактарны агызырга, житештерү һәм куллану калдыктарын юл өлешләренә чыгарырга.

41 (1).Жир участогы хужасы хужалык корылмалары төзегән очракта, янәшәдәге территориядә төзелеш материалларын вакытлыча (6 айга кадәр) жыярга рәхсәт ителә. Шул ук вакытта автотранспорт йөрүе тәэмин ителергә тиеш.

**Яңгыр канализациясе челтәрләрен, күзәтү һәм яңгыр коеларын, су агызу корылмаларын тоту**

42.Күзәтү һәм яңгыр кабул итү коелары, жир асты коммуникацияләре коелары, люктар (рәшәткәләр) ябык хәлдә булырга һәм транспортның һәм хөяүлеләрнең куркынычсыз хәрәкәтен тәэмин итүче төзек хәлдә тотылырга тиеш.

42.Кабул итү, тупик, күзәтү һәм башка коеларны һәм камераларны саклау, чистарту һәм техник яктан төзек хәлдә тоту аларның хужалары тарафыннан гамәлдәге дөүлэт стандартлары таләпләренә ярашлы рәвештә тәэмин ителә.

43.Жирлектә яңгыр канализациясенең магистраль һәм квартал эчендәге челтәрләрен тоту һәм эксплуатацияләү жирлек бюджетында бу максатларга каралган акчалар чикләрендә махсуслаштырылган оешмалар белән төзелгән

килешүләр нигезендә башкарыла.

Яңгыр канализациясенә ведомство челтәрләрен тоту һәм эксплуатацияләү тиешле оешмаларның акчалары хисабына башкарыла.

Хужасыз инженерлык коммуникацияләре һәм күзәтү коелары юлларны тотуны гамәлгә ашыручы махсус оешмалар тарафыннан тиешле куркынычсыз хәлдә тотылырга тиеш.

44. Яңгыр канализациясе коллекторларын саклау максатыннан коллектор күчерешеннән һәр якка 2 м саклау зонасы урнаштырыла.

45. Яңгыр канализациясе коллекторларының саклау зонасы чикләрендә тиешле документларны рәсмиләштермичә һәм эксплуатацияләүче оешма, башка органнар белән язмача килешмичә, гамәлдәге законнарда билгеләнгән очракларда рәхсәт ителми:

45.1. жир эшләрен башкару;

45.2. яңгыр канализациясе челтәрләренә зыян китерү, су кабул итү люкларын вату яки жимерү;

45.3. төзелешне гамәлгә ашыру, сәүдә, хужалык һәм көнкүреш корылмаларын урнаштыру;

45.4. сәнәгать, көнкүреш калдыкларын, чүп-чарны һәм башка материалларны ташларга.

46. Урамнарны, биналарны, корылмаларны су басу, суүткәргеч, канализация, яңгыр жайланмалары, системалар, челтәрләр һәм корылмалар төзек булмау сәбәпле су агып китүдән бозлар барлыкка килү, шулай ук газоннарда, тротуарларда, урамнарда һәм ишегалды территорияләренә су ташлау, суырту яки агызу рәхсәт ителми.

47. Торак территориясендә суны йота торган коелар һәм парга әйләндерү майданчыклары урнаштыру рәхсәт ителми.

48. Яңгыр кабул итүче коелар рәшәткәләре даими рәвештә чистартылган хәлдә булырга тиеш. Аларның үткөрү сәләтен чикләүче рәшәткәләргә һәм коеларны тыгып, тутырырга ярамый. Яңгыр канализациясенә күзәтү һәм яңгыр кабул итү коеларын профилактик тикшерү һәм аларны чистарту елына ике тапкырдан да сирәгрәк башкарылмый. Күзәтү һәм яңгыр кабул итү коеларын чистарткандан соң, алынган пычрануның барлык төрләре шунда ук чыгарылырга тиеш.

49. Күзәтү коелары люкларын тоташтыру бер дәрәжәдә башкарылырга тиеш, юллар, тротуарлар, жәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар белән капланган.

Күзәтү коелары люкларының юл өлеше, тротуарлар, жәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар белән 2 см - дан артык булмаган, яңгыр кабул итү коелары белән 3 см-дан артык булмаган тоташу дәрәжәсе тайпылырга мөмкин.

50. Капкачлары яки рәшәткәләре жимерелгән яки юк булган коммуникация коелары, ачыкланганнан соң ук, челтәргә эксплуатацияләүче оешма тарафыннан көртәләнергә, тиешле кисәтү билгеләргә белән билгеләнергә һәм билгеләнгән срокларда алыштырылырга тиеш.

51. Инженерлык челтәрләрендә планлы эшләр вакытында канализация агынтыларын канализация челтәренә иң якин коеларына, суүткәргеч суына һәм



жылылык челтөрлөрөнөн суны яңгыр канализациясенө (ул булганда) ағызу башкарыла. Юлга су ташлау тыела.

Агып чыгу нәтижеләрен бетерү зыян күргән инженерлык челтөрләре хужалары көче һәм акчалары хисабына башкарыла.

52. Яңгыр канализациясе челтөрләренең төзек техник торышы өчен жаваплылык (шул исәптән люкларны, рәшәткәләрне вакытында ябу) эксплуатацияләүче оешмаларга йөкләнә.

#### **Техник элемент чараларын тоту**

53. Биналарны инженер-техник тәэмин итү өчен билгеләнгән элемент, телевидение, радио, Интернет һәм башка шундый челтөрләрнең кабель линияләрен урнаштыру Жир асты ысулы белән башкарыла (траншеяләрдә, каналларда, тоннельләрдә).

54. Тышкы коммуникацияләрне биналарга башка ысул белән (һава, жир өстендәге) үткөрү аларны эксплуатацияләүче оешмаларның тиешле техник шартларын алу шарты белән жир астында урнаштыру мөмкин булмаган очракта гына рөхсәт ителә.

55. Асылмалы элемент линияләрен һәм һава-кабель үтүләрен ныгыту сыйфатында кулланырга ярамай:

55.1. автомобиль юлларын төзекләндерү элементлары: юл коймалары, светофорлар, юл билгеләре урнаштыру өчен билгеләнгән элементлар һәм конструкцияләр;

55.2. фасад элементлары, түбөләр, биналар һәм корылмалар стеналары (төтен чыгару, вентиляция, телевидение һәм радионың коллектив кабул итү системалары антенналары, фронтоннар, козырькалар, ишекләр, тәрәзәләр).

56. Рөхсәт ителми:

56.1. элемент кабельләрен бер бинадан икенчесенә һава ысулы белән жәю вакытында юлларны кисеп чыгу;

56.2. кабель запасларын тарату шкафыннан читтә урнаштырыгыз;

57. Милекчеләр (хужалар) техник элемент чараларын (кабельләр, кабельләрен ныгыту элементлары, бүлү һәм муфта шкафлары һәм башкалар), шулай ук алар ярдәмдә тоташтырыла торган техник җайланмаларны тиешле хәлдә (изоляция тышчасы өзелүгә һәм/яки булмауга, буяу булмауга, коррозиягә һәм/яки механик зыянга юл куймау, чыбыкларны бәйләү һәм/яки аларны терәкләргә төрү яктырту һәм электр тапшыру линияләре).

#### **Тышкы яктырту объектларының (чараларының) эчтәлегә**

58. Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кронштейннар, терәкләр, чыбыклар, кабельләр, энергия чыганакалары (шул исәптән жыюлар, туклану пунктлары, идарә итү тартмалары) керә.

59. Урамнар, юллар, жәяүлеләр тротуарлары, торак кварталлар, ишегаллары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмаларның территорияләре, шулай ук ижтимагый һәм торак биналарның аншлагылары һәм номер билгеләре, юл билгеләре һәм күрсәткечләре, торак мәгълүмат элементлары һәм витриналар тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

60. Биналар һәм корылмалар хужалары, милек формаларына карамастан, проектлар буенча биналарны һәм корылмаларны архитектура-сәнгать яктырту булуын һәм эшләвен тәэмин итәргә тиеш.

61. Төп мәйданнарда, магистральләрдә һәм урамнарда, транспорт тоннельләрендә эшләми торган яктырткычлар саны 3 проценттан артмаска тиеш, башка торак территорияләрдә (район билгеләнешендәге урамнар, ишегалды территорияләре) 5 процент, Жир асты жәяүлеләр үтү урыннарында 10 процент



көндөзгө, шулай ук кичке һәм төнгө режимда (10 яктырткычка бер яктырткыч кертелмәгән рөхсәт ителә).

62.Терегөмөшлө газ разрядлы лампалар махсус бу максатлар өчен бүлөп бирелгән биналарда сакланырга һәм утильләштерү өчен махсус предприятиеләргә чыгарылырга тиеш.

Күрсәтелгән лампаларны торак чүплөкләренә, чүп эшкәртү заводларына чыгарырга ярамый.

63.Металл терәкләр, кронштейннар һәм тышкы яктырту җайланмаларының башка элементлары чисталыкта булырга, крен, коррозия очагы булмаска һәм кирәк булганда милекчеләр (хужалар, кулланучылар) тарафыннан буялырга тиеш, әмма өч елга бер тапкырдан да сирәгрәк түгел, һәм төзөк хәлдә тотылырга тиеш.

64.Бердәм тышкы яктырту системасына тоташтырылган урам һәм йорт яны яктыртуларын тотуны һәм ремонтлауны муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлеге төр эшләрне башкаруга конкурс җиңгән вәкаләтле орган яки махсуслаштырылган оешма башкара.

Торак йортларның кереш бүлү җайланмаларына тоташтырылган йорт яны яктыртуын саклау һәм ремонтлауны идарәче оешмалар башкара.

65.Тышкы яктырту таянычлары, җәмәгать (тимер юл) транспортының контакт чөлтәре таянычлары, саклагыч, аергыч коймалар, юл корылмалары һәм юл җиһазлары элементлары буялырга, язулардан һәм теләсә нинди Мөгълүмати-басма продукциядән чистартылырга, төзөк хәлдә һәм чисталыкта тотылырга тиеш.

66.Тышкы яктырту терәкләрен, җәмәгать (тимер юл) транспортының контакт чөлтәре терәкләрен алыштырганда, күрсәтелгән конструкцияләр өч тәүлек эчендә чөлтәр хужалары тарафыннан сүтелергә һәм чыгарылырга тиеш.

Тышкы яктыртуның җимерелгән терәкләрен чыгару юллардагы терәк хужасы тарафыннан шундук, калган территорияләрдә мондый ихтыяҗ ачыкланганнан соң (демонтажланганнан соң) бер тәүлек дәвамында башкарыла.

67.Яктырту терәкләрендә һәм җәмәгать (тимер юл) транспортының Контакт чөлтәрендә урнаштырылган барлык элементларның һәм объектларның төзөк һәм куркынычсыз торышы һәм канәгатьләнәрлек тышкы кыяфәте өчен әлеге терәкләрнең хужасы (хужасы) җаваплы.

68.Тышкы яктырту җайланмаларын чыбыклар өзәлгәндә, терәкләр, изоляторлар зыян күргәндә файдалануга рөхсәт ителми.

Электр чыбыкларының өзәлүе яки терәкләрнең зарарлануы белән бәйлә тышкы яктырту җайланмаларының эшендә бозылуларны ачыклаганнан соң ук төзәтергә кирәк.

69.Сымнарны һәм кабельләренә тышкы яктырту чөлтәрләренә һәм җайланмаларына үз белдеге белән тоташтыру һәм тоташтыру рөхсәт ителми.

70.Тышкы яктырту объектлары яки тышкы яктырту чаралары белән җиһазландырылган объектлар, шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүче оешмаларның милекчеләре (хужалары) :

70.1.урамнарның, юлларның тиешлө яктыртылуын, терәкләрнең һәм яктырткычларның, яктырту җайланмаларының сыйфатын күзәтергә, бозылган яки зыян күргән очракта вакытында ремонт ясарга;

70.2.билгеләнгән тәртип буенча яктырту һәм сүндерүне күзәтү;



70.3.тышкы яктырту һәм бизәү урнаштыру, урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен үтәгез;

70.4.тышкы яктырткычларны вакытында алыштырыгыз.

71.Тротуарларда урнашкан мачталар һәм тышкы яктырту терәкләре һәм жәмәгать транспортының контакт челтәре тирәсәндәге территорияләрне жыештыру өчен җаваплылык тротуарларны жыештыру өчен җаваплы кешеләргә йөкләнә.

Трансформатор һәм бүлү подстанцияләренә, автомат режимда эшләүче башка инженерлык корылмаларына (хезмәт күрсәтүче персоналсыз) яқын территорияләрне жыештыру өчен җаваплылык өлегә объектлар урнашкан территорияләр хужаларына йөкләнә.

#### **Кече архитектура формаларының эчтәлегә**

72.Кече архитектура формаларына монументаль-декоратив бизәү элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү өчен җайланмалар, су җайланмалары, муниципаль җиһазлар, торак пункт территориясендә коммуналь-көнкүреш һәм техник җиһазлар керә.

73. Кече архитектура формаларын тоту бирелгән җир кишәрлекләре чикләрендә, гомуми файдаланудагы территорияләрдә хокук ияләре тарафыннан башкарыла муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча өлегә төр эшләрне башкаруга конкурс җиңгән оешма белән килешү нигезендә вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

74. Кече архитектура формалары ияләре:

74.1. чисталыкта һәм төзек хәлдә кечкенә архитектура формаларын сакларга;

74.2. язгы чорда кече архитектура формаларын планлы тикшерү, аларны иске буядан, тутыкмадан чистарту, юып, буяу, шулай ук сынган элементларны алыштыру;

74.3.кышкы чорда кечкенә архитектура формаларын, шулай ук аларга яқынлашу юлларын кардан һәм боздан чистартырга;

74.4.тигез койма белән комлыкларны җайлаштыру, комлыкларда комны елына бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә үзгәртү;

74.5.балалар, спорт, хужалык майданчыклары һәм ял итү майданчыклары җиһазларының конструктив элементларының ныклығы, ышанычлылығы һәм куркынычсызлыгы таләпләренә туры килүен күзәтергә;

74.6.фонтаннар эшләгән чорда су өсләген чүп-чардан көн саен чистартуны башкарырга.

75. Рәхсәт ителми:

75.1.кечкенә архитектура формаларын максатсыз куллану (балалар уен майданчыкларында өлкәннәрнең ял итүе, спорт майданчыкларында кер киптерү һ. б.);

75.2.кече архитектура формаларында теләсә нинди Мәгълүмати-басма продукцияне элдерергә һәм ябыштырырга;

75.3.кечкенә архитектура формаларын һәм аларның конструктив элементларын сындыру һәм бозу;

75.4.фонтаннарда су коенырга.

**Стационар булмаган объектларны тоту**

76. Стационар булмаган объектларны урнаштыру мондый объектларны урнаштыру схемасы буенча муниципаль хокукий акт белән билгеләнгән төртиптә башкарыла.

77. Жир участогын арендау срогы тәмамлангач, стационар булмаган объект арендау тарафыннан сүтелергә, ә жир участогы азат ителергә һәм башлангыч хәлгә китерелергә тиеш.

78. Стационар булмаган объектларның хужалары булган юридик һәм физик затлар:

78.1. аларны ремонтлау һәм буяу. Ремонт проект документациясәндә билгеләнгән тышкы күренешне һәм төсне саклауны исәпкә алып башкарылырга тиеш;

78.2. янәшәдәге территориядә яшеллекләренә, газоннарның, бордюру ташының, кечкенә архитектура формаларының (алар булганда) саклануын күзәтергә, әлегә Кагыйдәләрдә билгеләнгән таләпләргә ярашлы рәвештә күрсәтелгән территорияне тотарга;

78.3. стационар булмаган объектлар янында урналар урнаштыру, урналарны көн дәвамында кирәк булганда, әмма тәүлегенә бер тапкырдан да сирәгрәк түгел, калдыклардан чистарту, урналарны елына бер тапкырдан да сирәгрәк буяу.

79. Рәхсәт ителми:

79.1. стационар булмаган объектларга проектларда каралмаган төенчәкләр, козырькалар, навеслар һәм башка конструкцияләр төзү;

79.2. стационар булмаган объектлар янында сөүдә-суыткыч жиһазларын күрсәтегез;

79.3. стационар булмаган объектларда һәм аларның түбәләрендә савыт-саба, товарлар, детальләр, көнкүреш һәм житештерү характерындагы башка әйберләргә җыярга, шулай ук стационар булмаган объектларны склад максатлары өчен кулланырга;

79.4. стационар булмаган объектлар арасындагы янгынга каршы өзеклекләргә жиһазлар, калдыклар белән тутырырга.

#### **Төзелеш эшләрен башкару урыннарын тоту**

80. Төзелеш мәйданчыкларын тоту, ремонт, төзелеш һәм башка эш төрләре тәмамланганнан соң төзекләндерүне торгызу төзүчегә йөкләнә.

Төзелеш бөтмәгән, эш алып барылмый торган объектлар төзелеш чөлтөрләргә белән ябылырга тиеш

81. Төзелеш, ремонт һәм башка төр эшләр башланганчы, шулай ук житештерү чорында:

81.1. төзелеш мәйданчыгы территориясенә бөтен периметры буенча башкарма комитетның хокукий актлары таләпләренә туры китереп типовой койма урнаштырырга;

81.2. төзелеш мәйданчыгының гомуми тотрыклылыгын, ныклыгын, ышанычлылыгын, эксплуатация куркынычсызлыгын тәэмин итү;

81.3. төзелеш мәйданчыгының тиешле техник торышын, аның чисталыгын күзәтергә, пычрактан, кардан, боздан, мөгълүмати-басу продукциясеннән һәм граффитидан вакытында чистартырга;

81.4. төзелеш мәйданчыгы территориясенә кергәндә төзелеш объектының гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләргә таләпләренә җавап бирүче мөгълүмат щитын урнаштырырга һәм аны тиешле хәлдә тотарга;

81.5. төзелеш мәйданчыгы периметры буенча тышкы яктыртуны тәэмин итү;

81.6. төзелеш мәйданчыгына төзекләндерелгән керү юлларын, мәйданчык эчендәге юлларны һәм урамнарның (юлларның) йөрү өлешенә пычрак һәм чүп-



чарны чыгаруны булдырмаучы транспорт чаралары тәгәрмәчләрән чистарту яки юу пунктларын жиһазландырырга;

81.7.төзелеш майданчыгы территориясендә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын жыю өчен контейнерлар һәм (яки) бункерлар булуны тәэмин итәргә;

81.8.төзелеш майданчыгы территориясеннән билгеләнгән тәртиптә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын чыгаруны оештыруны тәэмин итәргә;

81.9. төзелеш майданчыгы территориясеннән жыелган һәм калдыклар булмаган карны билгеләнгән тәртиптә килешенгән махсус билгеләнгән урыннарга чыгаруны тәэмин итәргә;

81.10.эшләр башкарганда жир асты инженер коммуникацияләренә, тышкы яктырту челтәрләренә, яшеллекләренә һәм кече архитектура формаларының саклануын тәэмин итәргә.

82.Төзелеш материаллары, жиһазлар, автотранспорт һәм күчмә механизмнар, ярдәмче биналар, эшчеләрне һәм хезмәткәрләрне вакытлыча табу өчен көнкүреш вагончыклары, төзелеш калдыкларының транспорт партияләрен вакытлыча саклау һәм туплау өчен урыннар төзелеш оештыру проектына ярашлы рәвештә төзелеш майданчыклары чикләрендә урнаштырыла.

83. Рәхсәт ителми:

84.1.торак зонасы янында төзелеш, ремонт, йөкләү-бушату һәм башка эшләрне оештыру һәм үткөрү, тынлыкны бозу белән бергә, гражданның шәхси һәм жәмәгать иминлеген тәэмин итү белән бәйләп коткару, авария-тергезелеш һәм башка кичектергесез эшләрдән тыш, 23.00 сәгәттән 7.00 сәгәткә кадәр;

84.2.Башкарма комитетның тиешле рәхсәтеннән башка юлларның һәм тротуарларның йөрү өлешен киметү яки ябу;

84.3.чүп-чарны яндыру һәм төзелеш калдыкларын утильләштерү.

#### **Жирләү урыннарының торышы**

85.Этик, санитар һәм экологик таләпләргә туры китереп бирелгән жирләү урыннарын тоту федераль законнар һәм муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән жирләү урыннарын тоту кагыйдәләре нигезендә башкарыла.

86.Жирләү урыннарын санитар тотуны муниципаль заказны урнаштыру нәтижеләре буенча өлгә тәр эшләрне үткөрү конкурсында жиңгән махсуслаштырылган оешма башкара.

87.Жирләү урыннарын тоту таләпләре:

88.1.зиратлардагы жәмәгать бәдрәфләре чиста һәм төзек хәлдә булырга тиеш. Жәмәгать бәдрәфләре территориясендәге урналар чистартылырга тиеш;

88.2.зират территориясендәге чүп контейнерлары һәм урналар чистартылырга тиеш. Калдыклар тупланган саен, 3 көнгә бер тапкырдан да сирәгрәк чыгарылырга тиеш;

89.3.авария хәлендә дә ауган агачлар булырга тиеш түгел. Авария хәлендәге агачлар табылганнан соң бер тәүлек эчендә сүтелергә тиеш;

89.4.шәхесләре билгеләнмәгән үлгәннәрнең каралмаган каберләре яки каберләре пычрактан һәм чүп-чардан чистартылырга, калкулык һәм кабер ташы белән жиһазландырылырга тиеш.

90.Кышкы чорда жирләү урыннарының үзенчәлекләре:

91.1. зиратларның үзек юллары, керү юллары, тротуарлар киңәйтелергә һәм кардан чистартылырга тиеш. Боз калдыклары булмаган тигез кар өермәсе булырга мөмкин;

92.2. үзек юллар, керү юллары, тротуарлар бозга каршы материаллар белән эшкәртелергә тиеш. Юлларның һәм тротуарларның йөрү өлешен эшкәртү кар яуганнан соң ук башланырга тиеш;

93.3. беренче чиратта карны чыгару, бозны казу һәм Үзек һәм керү юлларынан кар-боз формацияләрен бетерү кирәк;

93.4. жириләү урыннарының жәяүлеләр зоналарында бозга каршы материаллар кулланырга, юллардан чистартылган тозлы карны һәм бозны каберләргә, газоннарға, куакларға жыярга ярамай.

94. Жәйге чорда жириләү урыннарының үзенчәлекләре:

94.1. үзек юллар, керү юллары, тротуарлар, каберләр арасындагы юллар һәм күмелгән урыннарда гомуми файдаланудагы башка территорияләр төрле пычранулардан чистартылырга тиеш;

94.2. яшеллекләренә санитар кисү, чүп үләннәрен бетерү буенча чаралар ел саен үткәрелергә тиеш.

95. Жириләү урынын, кабер өстенә куелган корылманы (хачлар, һәйкәлләр, плителәр, зиратлар һ.б.) карау, чөчөкләр һәм декоратив куаклар утырту, колумбарийдагы нишаны карау буенча эшләрне ире(ой), туганнары, үлгән кешенең законлы вәкиле яки санитар таләпләренә мөжбүри үтәп башка кеше башкара.

**Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау тукталышларын тоту**

96. Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау тукталышларын (алга таба тукталыш) гамәлдәге төзелеш нормаларына һәм кагыйдәләренә, шулай ук өлеге Кагыйдәләргә ярашлы рөвештә тукталышны урнаштыру өчен бирелгән жири участогының Хокук иясе (алга таба хужасы) тоту.

97. Хужалар бурычлы:

98.1. тукталыш территорияләренә бөтен периметры буенча механик тәэсирләргә һәм тышкы мохит тәэсирләренә чыдам булырга тиешле койма урнаштырырга;

98.2. тукталышларның тиешле техник торышын, аларның чисталыгын күзәтергә, пычрактан, кардан, боздан, мәгълүмати-басу продукциясеннән вакытында чистартырга;

98.3. Материалларны жыюга, комплектсыз транспортны, тукталыш территорияләрендә төрле конструкцияләренә саклауга юл куймаска;

98.5. тукталыш территорияләрен гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры килгән яктылыкны тигез бүлүнә тәэмин итүче тышкы яктырту белән жиһазландырырга;

98.6. тукталыш территорияләрендә автомобильләр юга һәм ягулык-майлау материаллары агып торган автомобильләр тукталышына юл куймаска;

98.7. санитар һәм янгынга каршы кагыйдәләренә үтәп, тукталыш территорияләрен тоту.

98.8. инвалидларның тукталышлар территориясенә киртәсез керүен тәэмин итү. Инвалидлар махсус автотранспорт чараларын парковкалау урыннарынан "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 24.11.1995 елгы 181-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясы нигезендә бушлай файдаланалар.

**Торак пункт территориясен бәйрәмчә бизәү**



99. Торак пункт территориясен бәйрәмчә бизәү дәүләт һәм башка бәйрәмнәр, мөһим вакыйгалар белән бәйле чаралар үткөрү чорында башкарыла.

Бәйрәм бизәлеше дәүләт һәм муниципаль флаглар, лозунглар, гирляндлар, паннолар, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, трибуналар, эстрада урнаштыруны, шулай ук бәйрәм иллюминациясе җайланмасын үз эченә ала.

Бәйрәм бизәлеше элементларын әзерләгәндә һәм урнаштырганда, юл хәрәкәтен көйләүнең техник чараларын төшерергә, зарарларга һәм аларның күрүчәнлеген начарлатырга ярамый.

**IV. Торак пункт территорияләрен җыештыру тәртибе, шул исәптән төзекләндерү эшләре исемлегенә һәм аларны үтәүнең вакытлычалыгы**

**Торак пункт территориясен җыештыруга һәм тотуга гомуми таләпләр**

100. Торак пункт территориясен җыештыру һәм тоту:

1) җәйге чорда 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр;

2) кышкы чорда 15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.

Күрсәтелгән сроклар Башкарма комитет тарафыннан һава шартларына бәйле рәвештә төзәтелә ала.

101. Торак пункт территориясен җыештыру:

1) торак пункт территориясен тоту, җыештыру буенча системалы эшләр;

2) Башкарма комитетның хокукый актларына ярашлы рәвештә бердәнбер массакуләм чаралар (өмәләр).

102. Торак пункт территориясен җыештыру җәйге чорда торак пункт территориясенәң пычрануын һәм тузанлылыгын киметү максатыннан юып, сугару, сөртү һәм торак пункт территориясен тоту буенча башка эшләр үткөрү юлы белән башкарыла һәм үз эченә ала:

103.1. ясалма япма белән капланган территорияләргә сөртү (коры һава торышында су сибү), урам-юл челтәре объектларының һәм яңгыр канализациясе белән җиһазландырылган ясалма япма белән башка территорияләргәң юл япмаларын тузаннан һәм пычрактан юу. Юл япмаларын, майданнарны, тротуарларны һәм башка ясалма япма белән капланган территорияләргәң юып чыгару япманың бөтен киңлегенә башкарыла;

103.2. яңгыр канализациясе рәшәткәләргәң чистарту;

103.3. барлык территориядән чүп җыю;

103.4. ел саен, 1 июньгә кадәр, кечкенә архитектура формаларын, бакча һәм урам җиһазларын, урналарны, спорт һәм балалар майданчыкларын, коймаларны, бордюрларны буяу;

103.5. гомуми файдаланудагы территорияләргә, яшелләндерелгән чикләнгән файдалану һәм махсус билгеләнештәге территорияләргәң тыш, үләнне вакыт-вакыт (үләннең Биюклегенә 15 см артык булганда) чабу һәм төүлек дөвәмәндә чабып алынган үләнне җыю;

103.6. яфраклар төшү чорында коелган яфракларны җыю һәм төүлегенә бер тапкыр чыгару;

103.7. чүп-чарны юганнан соң чүп-чардан чистарту.

104. Кышкы чорда гомуми файдаланудагы территорияләргәң җыештыру үз эченә ала:

104.1. юл япмаларын һәм тротуарларны кардан, боздан һәм чүп-чардан чистарту;

104.2. тайгаклык яки бозлавык барлыкка килгәч җәяүлеләр зоналарына, баскычларга ком сибү, юл япмаларын бозлавыкка каршы материал белән эшкәртү;



104.3.язгы чорда карны йомшарту һәм эрегән суларны читкә чыгаруны оештыру.

105.Торак пункт территориясендә башкарыла торган урып-жыю эшләренең технологиясе һәм режимнары, һава шартларына карамастан, Транспорт чараларының һәм жәяүлеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәтен тәмин итәргә тиеш.

106. Кышкы чорда жәяүлеләр тротуарларын, жир өсте юлларын, баскычларны жыештыру үзенчәлекләре:

106.1.интенсив кар яуган вакытта жәяүлеләр тротуарлары, баскычлар бозга каршы материаллар белән эшкәртелергә һәм чистартылырга тиеш;

106.2.бозлавык барлыкка килгөч, бозлавыкка каршы материаллар белән беренче чиратта баскычлар, аннары тротуарлар эшкәртелә.

Бозга каршы материаллар белән эшкәртү вакыты тайгаклык ачыкланганнан соң дүрт сәгатьтән артмаска тиеш;

106.3.калдыклар һәм химик реагентлар белән пычранмаган юеш карны газонга яки бу максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарда, яшеллекләр саклану һәм эрегән сулар агымын тәмин итү шарты белән жыярга рөхсәт ителә.

107. Торак пункт территориясендә рөхсәт ителми:

107.1. урамнарда, мәйданнарда, яшеллекләр белән участокларда, скверларда, паркларда, газоннарда, пляжларда һәм башка гомуми файдаланудагы территорияләрдә сорить;

107.2. гамәлдәге законнарда ярашлы рәвештә жирләү урыннарыннан тыш гомуми файдаланудагы территорияләрдә мемориаль каберлек корылмалары (истәлекле Корылмалар, коймалар) урнаштырырга;

107.3. бу максатлар өчен каралмаган урыннарда, шул исәптән муниципаль жәмәгать транспорты маршрутларының соңгы пунктларында транспорт чараларын юарга, салонны чистартырга һәм техник хезмәт күрсәтергә;

107.4. биналарны һәм корылмаларны төзекләндерү элементларын, һәйкәлләрне, мемориаль такталарны, агачларны, куакларны, кече архитектура формаларын һәм башка төзекләндерү элементларын жиимергә һәм бозарга, шулай ук аларны үз белдеге белән үзгәртеп корырга, үзгәртеп корырга һәм үзгәртеп корырга;

107.5. язулар, рәсемнәр ясау, Мөгълүмати-басма продукцияне ябыштыру һәм элгәндә, жәмәгать транспортын көтү тукталышларына, стеналарга, баганаларга, коймаларга (коймаларга) һәм бу максатлар өчен каралмаган башка объектларга граффити салу;

107.6. күчмә милекне бирелгән жир кишөрлекләренең чикләреннән һәм (яки) коймаларыннан читтә сакларга һәм сакларга;

107.7. тараны, сәнәгать товарларын һәм башка сөүдә өйберләрен тротуарларда, газоннарда, юлларда урнаштырырга һәм жыярга;

107.8. билгесез урыннарда кар туплау;

107.9. тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, Корылмалар һәм башка жайланмалар урнаштыру аша үз белдеген белән юлларны һәм тротуарларны ябарга.

108. Калдыкларны санкцияләnmөгән урыннарда урнаштырган кешеләр үз хисабына әлеге территорияне жыештырырга һәм чистартырга, ә кирәк булганда жир участогын рекультивацияләргә тиеш.

Әгәр 20 тәүлек эчендә рөхсәтсез урында калдыклар урнаштырган зат билгеләнмөгән булса, калдыкларны бетерү һәм санкцияләnmөгән чүплек территорияләрен рекультивацияләү әлеге территорияне жыештыру өчен жаваплы оешмалар (яки әлеге төр хезмәтләр күрсәтү килешүдә каралган очракта калдыкларны чыгаруны гамәлгә ашыручы махсуслаштырылган оешма) тарафыннан башкарыла.



109.Билгеленгән тәртиптә бирелмәгән һәм муниципаль милектә булган җир участкаларында (территорияләрдә) стихияле рәвештә барлыкка килгән чүпләкләрне бетерү вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

#### **Жирле эһәмияттәге автомобиль юлларын җыештыру**

110. Жирле эһәмияттәге автомобиль юлларын (алга таба юлларны) җыештыру даими рәвештә юл өлешен, тротуарларны, парковкаларны (парковка кесәләрен), җәмәгать транспортын көтү тукталышларын, ясалма юл корылмаларын пычрактан, чүп - чардан, кардан һәм боздан чистарту буенча чаралар комплексын үз эченә ала.

111. Язгы-жәйге чорда юлларны җыештыру юуны, сугаруны, тузанлылыкны бетерүне, сөртүне һ. б. үз эченә ала.

Көзге-кышкы чорда юлларны җыештыру чүп-чарны, карны һәм бозны, пычракны җыештыруны һәм чыгаруны, юлларга ком-тоз катнашмасы сибүне, тротуарларга коры ком сибүне күздә тоту.

Юл буенда урнашкан урналарны 112 чистарту көненә бер тапкырдан да сирәгрәк башкарылмый, тукталыш мәйданчыкларында - көненә ике тапкыр.

113. Жәмәгать транспортын көтү Павильоны тузанланмаса, буялырга һәм юылырга, санкцияләnmәгән мөгълүмати-басу продукциясеннән, граффитидан чистартылырга тиеш. Кышкы чорда кардан чистартылырга тиеш.

114. Аерым элементлар буенча жәйге юл җыештыру таләпләре:

114.1. юл өлеше төрле пычранулардан тулысынча чистартылырга һәм бөтен киңлек буенча юылырга тиеш. Көйләү сызыклары белән билгеленгән күчерелмә, резерв полосалар даими рәвештә комнан һәм вак чүп-чардан чистартылырга тиеш;

114.2. ике метрлы лотковый зоналарда туфрак-күл наносы һәм пычранулар булырга тиеш түгел. Кечкенә генә ком кисәкчәләре һәм төрле вак чүп-чар белән пычрануга юл куела, алар махсус машиналарның эш циклы арасында барлыкка килергә мөмкин;

114.3. юл кырыен зур габаритлы калдыклардан һәм башка чүп чардан чистартырга кирәк;

115. Кышкы юл җыештыру таләпләре:

115.1. кышкы чорда юлларны җыештыру:

юлны кардан һәм боздан чистарту, җәмәгать транспортын көтү тукталышлары, карны сөртү, валларга күчерү һәм карны чыгару;

116. Рәхсәт ителми:

116.1. тротуарларга, юлларның һәм юлларның йөрү өлешен кар, квартал эчендәге юллардан, ишегалды территорияләреннән, предприятиеләр, оешмалар, төзелеш мәйданчыклары, сәүдә объектлары территорияләреннән 8.00 сәгатьтән соң чистартыла торган боз, шулай ук юлның йөрү өлешен җыештыручы кеше белән килешү булмаганда күчерергә яки күчерергә;

116.2. техник тоз һәм сыек хлорлы кальцийны бозга каршы реагент буларак тротуарларда, җәмәгать транспортын көтү тукталышларында, паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка жәяүлеләр зоналарында һәм яшеллекләр белән территорияләрдә кулланырга;

116.3. билгеленгән тәртиптә килешмәгән урыннарда карны чыгару һәм саклау;

116.4. кар валлары формалаштыру:

1) юллар һәм урамнар киселешендә бер дәрәжәдә һәм тимер юл кичүләре янында күрү өчпочмагы зонасында;

2) җәмәгать транспортын көтү тукталышларынан 20 метр якына;

3) транспорт коймалары яки югары бордюр белән жиһазландырылган юл участкаларында;

4) тротуарларда;

5) янәшәдәгә территорияләргә керү юлларында;

116.5. автотранспорт төгөрмәчләре белән жирне һәм пычракны юлларга чыгару;

116.6. жир, чүп-чар, сыек төзелеш материаллары, жиңел савыт-саба ташырга, юлларны пычратуны булдырмаучы брезент яки башка материал белән капланмаган агачларны йоклатырга, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эремәләрен (шул исәптән цемент-күл эремәсе, эзбизташ, бетон катнашмалары) аларны юл, тротуар, юл кырыена яки юл кырыена агузу мөмкинлеген булдырмаучы чаралар күрмичә ташырга юл янындагы газон полосасы.

**Кешеләрнең ял итү һәм күпләп тору урыннарын жыештыру, санитар тоту һәм төзекләндерү**

117. Кешеләрнең ял итү һәм күпләп тору урыннарына түбәндөгеләр керә:

1) майданнар, парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, торак урманнарда оештырылган ял итү урыннары, пляжлар;

2) актив ял итү һәм тамаша чаралары урыннары стадионнар, уен комплекслары, ачык сәхнә майданчыклары һ. б.;

3) сәүдә объектлары (чашлап сату базарлары, сәүдә комплекслары, стационар булмаган вак ваклап сату чөлтәре объектлары комплекслары), жәмәгать туклануы, социаль-мәдәни билгеләнештәгә, көнкүреш хезмәт күрсәтү объектлары территорияләре;

4) административ һәм ижтимагый биналарга, учреждениеләргә якин территорияләр.

118. Майданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буйларын һәм башка гомуми файдаланудагы территорияләрне жыештыру:

118.1. кышкы чорда паркларда, бакчаларда, скверларда, бульварларда, яр буйларында һәм башка ял итү зоналарында юлларны жыештырганда, яшеллекләр саклану һәм эрегән сулар агымын тәэмин итү шарты белән, химик реагентлар булмаган карны алдан билгеләнгән урыннарда вакытлыча туплау рөхсәт ителә.

119. Ваклап сату базарларын чистарту һәм санитар эчтәлек:

119.1. кибет базарлары территорияләре (алга таба базар) төзекләндереләргә, бөдрәфләр, хужалык һәм контейнер майданчыклары, контейнерлар һәм урналар белән жиһазландырылырга, яңгыр һәм эрегән сулар агымы өчен каты тышлыкларга һәм авышлыкларга ия булырга, шулай ук суүткәргеч һәм канализациягә ия булырга тиеш;

119.2. базар территориясен төп жыештыру ул ябылганнан соң башкарыла. Көндөз патруль жыештыру һәм каты көнкүреш калдыклары белән тулыланган чүп жыю урыннарын чистарту башкарыла;

119.3. жәйгә чорда базар территориясендә атна саен дымлы жыештыру мәжбүри рәвештә башкарыла;

119.4. базар территориясә 40 кв. м майданга бер урна исәпләнгән урналар белән жиһазландырыла, өстөвенә, алар арасындагы ара прилавка линиясә буенча 10 м дан артмаска тиеш;

120. Базар территориясендә һәм аның янында урнашкан оешмаларның, сәүдә һәм көнкүреш хезмәт күрсәтү предприятиеләренең, киоскларның, сәүдә палаткаларының һәм павильоннарның эшчәнлегенә каты көнкүреш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә килешү төземичә рөхсәт ителми.

121. Сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектларын жыештыру һәм санитар тоту:



121.1. сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектлары территорияләрен тулысынча жыештыру тәүлегенә ике тапкырдан да ким булмаган күләмдә (иртән һәм кич) башкарыла. Көндөз патруль урналарын һәм чүп жыю урыннарын жыештыру һәм чистарту үткәрелә;

121.2. сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектларына керү урынында кимендә ике урна урнаштырыла;

121.3. савытларны һәм товарларны газоннарда һәм тротуарларда жыю рөхсәт ителми;

121.4. калдыкларны чыгару тәэмин ителә.

122. Башка сәүдә мөйданчыклары территорияләрен, стационар булмаган вак ваклап сату чөлтөрә объектлары комплексларын, социаль-мөдөни билгеләнөштөгө объектлары жыештыру елның жылы вакытында мөжбүри алдан сугару белән ябылганнан соң башкарыла. Агымдагы жыештыру көн дөвамында башкарыла. Көн саен каты көнкүрөш калдыкларын чыгару тәэмин ителә.

123. Көшөләрнең ял итү һәм күпләп тору урыннарын төзөклөндөрү:

123.1. көшөләрнең ял итү һәм күпләп яшөу урыннары территориясөндө төзөклөндөрү элементларының мөжбүри исемлегө каты катлауларны (плиткалы түшәм яки асфальт рөвөшөндө), өслөклөрне тоташтыру элементларын, яшөллөндөрү, эскөмияләр, урналар һәм чүп-чар өчөн кече контейнерларны, урам техник жиһазларын, яктырту жиһазларын, архитектура-декоратив яктырту жиһазларын, торак пункт мөгълүматларын йөртүчөлөрне үз эчөнә ала, яшөллөндөрү участкаларын саклау элементлары (металл коймалар, махсус төр тышлыклар һ. б.);

123.2. ял итү һәм күпләп яшөу урыннарының барлык территорияләрө, пляжлардан тыш, каты япма яки чөчөлгөн үлөннөр яки яшөллөкләр белән үсөмлөкләр туфрагы булырга тиөш;

123.3. ял итү һәм күпләп яшөллөндөрү урыннары территорияләрөндө яшөллөндөрү участкаларын чөчөк бакчалары, газоннар, ялгыз, төркөм, гади утыртулар, вертикаль, күп катлы, мобиль яшөллөндөрү формалары рөвөшөндө проектларга кирөк;

123.4. көшөләрнең ял итү һәм күпләп тору урыннары бөдрөфлөрне урнаштыру һәм тоту талөплөрөн үтөп жиһазландырылган һәм эшлөүчө бөдрөф кабиналары белән комплектланырга тиөш;

123.5. пычрануга карап, көшөләрнең ял итү яки күпләп булу урыннарында фонтаннарны, буаларны, елга ярларын чистартырга кирөк;

123.6. массакүлөм чаралар үткөргөндө аларның оөштыручылары чараны үткөрү урынын, аңа якын территорияләрне жыештыруны һәм бөзылган төзөклөндөрүне торгызуны тәэмин итөргө тиөш. Чараны үткөрү урынын, аңа якын территорияләрне жыештыру һәм бөзылган төзөклөндөрүне торгызу тәртибе билгелөнгөн тәртиптө чараны уздыруга тиөшлө рөхсәт алу стадиясөндө билгелөнө.

124. Ял итү һәм күпләп тору урыннарында көшөлөргө рөхсәт ителми:

124.1. саклау, савыт-саба һәм сәүдө жиһазлары моның өчөн билгелөнмөгөн урыннарда;

124.2. территорияне житөштерү һәм куллану калдыклары белән пычрату;

124.3. автотранспорт чараларын юарга һәм ремонтларга, эшкөртөлгөн ягулык-майлау сыөклыкларын агызырга;

124.4. автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар оөштыру, билгелөнгөн тәртипне бөзып реклама конструкцияләрө урнаштыру;

124.5. газоннарга, табигый һәм ясалма яшөллөндөрү объектларына зыян китөрегөз;

124.6. кечкенә архитектура формаларына зыян китерергә һәм аларны билгеләнгән урыннардан күчерергә;

124.7. сыек ризык калдыкларын, сатуратор җайланмаларыннан, ачыткы һәм сыра цистерналарыннан суны тротуарларга, газоннарга һәм торак юлларга агызырга;

125.8. автотранспорт чараларының түләүле тукталышларын оештыру законсыз;

125.9. стационар булмаган объектларны үз белдегәң белән урнаштыру;

125.10. тротуарларның асфальт-бетон япмасын, янәшәдәге яшел зоналарның бөтенлеген һәм территорияләренә төзекләндерүнең башка элементларын бозу;

125.11. территориядә сөүдә-суыткыч җиһазларын кую;

125.12. каты көнкүреш калдыкларын идарәче оешмалар белән каты көнкүреш калдыкларын җыю өчен контейнерларга (бункерларга) урнаштыру өчен килешү булмаса, халыктан каты көнкүреш калдыкларын җыю өчен билгеләнгән контейнерларга (бункерларга) җыярга;

125.13. тимер-бетон блоклар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, Корылмалар һәм башка җайланмалар урнаштыру аша тротуарларны үз белдегәң белән ябарга;

125.14. товарны сөүдә объектыннан читтә кую;

126.15. учақлар кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткөрү, ачык ут белән ризыкны җылылык белән эшкөртү өчен мангаллар һәм башка җайланмалар куллану.

#### **Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен җыештыру, карап тоту һәм төзекләндерү**

127. Йорт яны территориясен җыештыру:

127.1. урып-җыю түбәндәге тәртиптә башкарылырга тиеш: тротуарларны, җәяүлеләр юлларын (бозлавык һәм тайгаклык очрагында ком белән сибү), ө аннары ишегалды территорияләрен җыештыру;

127.2. урып-җыю, кар яуган вакытта башкарылган кар чистартудан тыш, 8.00 сәгатькә кадәр үткөрелә.

Механизацияле җыештыруны көндөз машиналарның тизлегә 4 км/сәг. кадәр булганда үткөрергә рөхсәт ителә.

128. Жәйге чистарту:

128.1. йорт яны территорияләрен жәйге җыештыру: кул белән яки махсус машиналар ярдәмендә сөртү, юу яки сугару башлыча иртә, иртәнге, һәм кичке, сәгатьләрдә башкарылырга тиеш;

128.2. тротуарларны юуны бары тик ачык тротуарларда гына башкарырга кирәк, алар турыдан-туры прилотка полосасы белән чиктәш һәм биналардан урамның йөрү өлешенә таба;

128.3. көннең эссе вакытында тротуарларны су сибү кирәк булганда, әмма тәүлегенә ике тапкырдан да сирәгрәк башкарылырга тиеш.

129. Кышкы чистарту:

129.1. түбәләрдә җыелган кар вакытында җиргә ташланырга һәм прилотка полосасына күчерелергә, ө киң тротуарларда валларга формалашырга тиеш;

129.2. җыелган кар тротуарлардан юл өлешенә, прилотка полосасына, ө ишегалларында склад урыннарына күчеп торырга тиеш;

129.3. квартал эчәндәге юллардан күчерелгән карны борт ташына параллель урнашкан өемнәргә һәм валларга салырга яки, кагыйдә буларак, роторлы кар чистарткычлар ярдәмендә юл буйлап җыярга кирәк;

129.4. 6 метрдан артык киңлектәге тротуарларда, урамнарның йөрү өлешенән газоннар белән аерылган, карны тротуарның уртасына күчерергә рөхсәт ителә;



129.5. карны валларга һәм өемнөргә салу эшләре тротуарларда кар беткөннән соң алты сәгатътән дә соңга калмыйча, ә калган территорияләрдә 12 сәгатътән дә соңга калмыйча тәмамланырга тиеш;

129.6. ком-тоз катнашмалары белән пычранмаган, ишегалларында, квартал эчендәге юлларда, газоннарда һәм жәяүлеләр хәрәкәтенә һәм автотранспорт йөрүенә комачауламаган ирәкле территорияләрдә, яшеллекләргә саклауны һәм эрегән суларны читкә алып китүне тәэмин иткәндә жыелган карны жыярга рөхсәт ителә;

129.7. тротуарларны һәм квартал эчендәге юлларны кул белән жыештырганда кар тулысынча жыештырылырга тиеш. Камилләштерелгән тышлыклар булмаганда, карны двигатель астына жыярга кирәк, аннан соң аны тыгызлау өчен кар катламы калдырырга кирәк;

129.8. слайд барлыкка килгәч, юл япмаларын ком-тоз катнашмасы белән эшкөртү 0,20,3 кг/м норма буенча бүлүчеләр ярдәмендә башкарылырга тиеш;

129.9. эшкөртелгәннән соң йомшартылган боз барлыкка килү ачык туйфракка, агачлар астына яки газоннарда элөгүгә юл куймастан, күчәреләргә яки сөртеләргә тиеш.

130. Яз жыту белән:

130.1. эрегән суны нормаль чыгару өчен кирәк булган урыннарда су агымын тәэмин итү өчен канауларны юып чистарту;

130.2. эрегән суны яңгыр челтәренә люкларына һәм кабул итү коеларына системалы рәвештә күчәрү;

130.3. кар эреп беткәч, ишегалды территорияләрен чүп-чардан, калган кардан һәм боздан чистарту.

131. Күп фатирлы йортның йорт яны территориясен тоту:

131.1. күп фатирлы йортның йорт яны территориясе (алга таба йорт яны территориясе) үз эченә ала:

1) даими чистарту;

2) Күзәтү һәм яңгыр кабул итү коелары, дренажлар, тәлинкәләр, үткөрү торбалары люкларын һәм рәшәткәләрен ремонтлау һәм чистарту;

3) инженерлык челтәрләренә күзәтү коеларына, янғын су белән тәэмин итү чыганаclarына (гидрантларга, сулыкларга һ. б.) киртәсез керүне тәэмин итү;

4) Каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны жыю һәм чыгару;

5) яшелләндерү һәм булган яшеллекләргә карау;

6) кече архитектура формаларын тоту, агымдагы һәм капитал ремонтлау.

132. Барлык төр калдыклар контейнерларга һәм бункерларга жыелырга тиеш, алар су үткөрми торган тышлыклы контейнер майданчыкларында каты көнкүреш калдыклары туплану нормаларына ярашлы рәвештә кирәкле күләмдә урнаштырыла.

133. Күпфатирлы йортларда яшәүче гражданныр:

133.1. йорт яны территорияләрендә чисталыкны һәм тәртипне саклау;

133.2. каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны махсус контейнерларга һәм йорт яны территорияләрендә урнашкан махсус майданчыкларга гына урнаштырырга.

134. Идарәче оешмалар:

134.1. каты көнкүреш калдыклары өчен контейнерлар урнаштыру, ә канализацияләнмәгән биналарда моннан тыш сыек көнкүреш калдыклары өчен жыентыклар урнаштыру;

134.3. расланган график буенча каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны чыгару;

134.4. контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыкларын, аларга керү юлларын чисталыкта һәм тәзек хәлдә тоту;

- 134.5.подъездларга керү урыннарында чүп-чар урналары, эскөмияләр урнаштыру һәм аларны вакытында чистарту;
- 134.6.слайд участкаларны ком-тоз һәм (яки) махсус бозлавыкка каршы катнашмалар белән эшкөртү;
- 134.7.яшеллекләрне һәм газоннарны саклау һәм квалификацияле карау;
- 134.9.тышкы яктырту чараларын төзөк хөлдө тоту һәм аларны караңгы төшкөч кабызу.
135. Йорт яны территориясендә рөхсәт ителми:
- 135.1. яфрактарны, калдыктарны һәм чүп-чарны яндырыгыз;
- 135.2. киём, киём, келәмнәр һәм башка әйберләрне хужалык мөйданчыгынан тыш элгәннәр;
- 135.3. контейнер мөйданчыктарына керү юлларын томалау;
- 135.4. контейнерларны (бункерларны) урамнарның һәм юлларның йөрү өлешенә, тротуарларга, газоннарга һәм яшел зоналарга урнаштырырга;
- 135.5. билгеләнгән тәртипне бозып йорт яны территорияләрен үз белдегә белән коймаларга кую;
- 135.6. ишегалды корылмаларын үз белдегә белән төзү;
- 135.7. йорт яны территориясен металл ватыктары, көнкүреш һәм төзелеш калдыктары һәм материаллары, шлак, көл һәм башка житештерү һәм куллану калдыктары белән тутырырга, савытларны жыярга һәм сакларга;
- 135.8. чүп-чар түгү, калдыктар һәм чүп-чар ташлау;
- 135.9. автотранспорт чараларының түлөүле тукталышын оештыру;
- 135.10. тимер-бетон блоктар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар һәм башка жайланмалар урнаштыру аша квартал эчендөгә юлларны үз белдегә белән ябарга;
- 135.11. машина юу, ягулык һәм майлар агызу, тавыш сигналларын, тормозларны һәм двигательләрне көйләү;
- 135.12. кеше сәламәтлегенә һәм әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясаучы теләсә нинди эш башкару;
- 135.13. сөүдә һәм жәмәгәт туклануы предприятиеләрен, шул исәптән палаткалар, киосктар, кишетләр, мини-базарлар, павильоннар, жәйгә кафелар, житештерү объектлары, автомобильләрне вак ремонтлау буенча предприятиеләр, көнкүреш техникасы, аяк киёме, шулай ук кунактардан тыш автостоянкалар урнаштырырга;
- 135.14. йорт яны территориясенә ишегалды эчендөгә юллары буенча транспортның транзит хәрәкәтен гамәлгә ашыру;
- 135.15. учаклар кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткөрү, ачык ут белән ризыкны жылылык белән эшкөртү өчен мангаллар һәм башка жайланмалар куллану.
136. Идарәче оешмалар:
- 136.1. яшеллекләрнең саклануы;
- 136.2. жәй көне һәм коры һава торышында газоннар, чөчөк бакчалары, агачлар һәм куяктар сугарыла;
- 136.3. газоннарның саклануы һәм бөтенлегә, аларда төзелеш материаллары, ком, чүп-чар, кар, боз кисәкләре һ. б.;
- 136.4. яңа агачлар һәм куяктар утырту, юллар челтәрен үзгөртеп планлаштыру һәм жиһазларны билгеләнгән тәртиптә килешенгән проектлар буенча гына урнаштыру, агротехник шартларны үтәү.
137. Йорт яны территориясен төзөкләндөрү:
- 137.1. һәр йортның территориясә, кагыйдә буларак,:
- 1) киём киптерү, киём, келәм һәм көнкүреш әйберләрен чистарту өчен хужалык мөйданчыгы;



2) олылар ял итү мөйданчыгы;  
3) балалар өчен яшеллендерү һәм балаларның жәйге һәм кышкы ялы өчен кирәкле кечкенә архитектура формалары жиһазлары булган балалар уен һәм спорт мөйданчыклары.

138. Әгәр участок территориясенә зурлығы рәхсәт итсә, участок чикләрендә этләр йөрү өчен мөйданчык урнаштырылырга мөмкин.

139. Йорт подъездлары алдындагы мөйданчыклар, юл һәм жәяүлеләр юллары каты катлаулы булырга тиеш. Каты катлаулар төзөгәндә эрегән һәм яңгыр суларының ирәкле агымы мөмкинлеге каралырга тиеш.

140. Торак йортларга кертелгән жәмәгать билгеләнешендәге биналарның керү урыннары йортның торак өлешеннән аерым булырга тиеш, шул ук вакытта персоналның автотранспорт тукталышы ишегалды территориясеннән читтә урнашырга тиеш.

141. Торак йорт ишегалды ягыннан материаллар, жәмәгать биналары өчен продукция йөкләү рәхсәт ителми, анда тәрәзәләр һәм фатирларга керү урыннары урнашкан. Йөкләүне тәрәзәләре булмаган торак йортларның очларыннан, жир асты тоннельләреннән яки ябык дебаркадерлардан, юллар ягыннан башкарырга кирәк.

142. Транспорт чараларын квартал эчендәге территорияләрдә урнаштыру кешеләрнең, шулай ук урып-жыю һәм махсус техниканың тоткарлыксыз хәрәкәтен тәмин итәргә тиеш.

#### **Шәхси торак төзелеше территорияләрен жыештыру**

143. Торак йорт хужалары көн саен (шул исәптән кардан) жир участогын жыештыралар.

144. Шәхси торак төзелеше территориясендә рәхсәт ителми:

145.1. карны этеп чыгару, чүп - чар ташлау, шлак ташлау, йорт территориясеннән читтә сыек көнкүреш калдыкларын агызу;

145.2. ишегалды һәм аның тирәсендәге территориядән чистартылган кар һәм бозны юл һәм юлның йөрү өлешенә күчерергә яки күчерергә.

#### **V. территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр**

146. Территорияне төзекләндерүнең аерылгысыз компоненты булган территорияне төзекләндерү элементлары гамәлдәге закон таләпләренә ярашлы рәвештә проект документациясендә эшләнәргә һәм каралырга тиеш.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан территорияләргә төзекләндерү элементларына проект документациясе мәдәни мирас объектларын саклау, куллану, популярлаштыру һәм Дәүләт саклау өлкәсендә вәкаләтле органнар белән килештерелә.

Озак вакытлы яки даими кулланыла торган территорияне төзекләндерүнең стационар элементлары аларны кул белән күчерү мөмкинлеген булдырмас өчен беркетелергә тиеш.

147. Төзекләндерү элементларын, шул исәптән аларны торгызу һәм ремонтлау эшләрен, төзекләндерү элементлары хужалары башкара.

#### **Яшеллендерү**

148. Яшеллекләр территорияне төзекләндерүнең мәжбүри элементы булып тора.

Төзекләндерү эшләре алып барганда, булган яшеллекләрне максималь саклау кирәк.

149. Торак территориясендә ике төрле яшеллендерү кулланыла ала: стационар үсемлекләрне туфракка утырту һәм мобиль үсемлекләрне махсус күчмә савытларга (контейнерлар, вазондар һ.б.) утырту.



Стационар һәм мобиль яшелләндерү архитектура-ландшафт объектларын (газоннар, бакчалар, чөчөк бакчалары, куаклар һәм агачлар белән мөйданчыклар һ.б.) табигый һәм ясалма рельеф элементларында, түбәләрдә (түбә яшелләндерү), биналар һәм корылмалар фасадларында (вертикаль яшелләндерү) булдыру өчен кулланыла.

150. Яшелләндерү объектларын тоту-яшелләндерелгән территорияләргә төзекләндерү элементларын һәм яшелләндерелгән агачларны карау, күлөмлө корылмаларның конструктив элементларының өһөмиәтсез деформацияләргә һәм зарарлануларын бетерү, шулай ук жөйгә һәм кышкы вакытта күчмө кечкенә формаларны жыештыру буенча эшләр комплексы.

151. Яшеллек хужалары бурычлы:

151.1. яшеллекләргә саклау һәм квалификациялә карау;

151.2. жөйгә вакытта коры һава торышында газоннарны, чөчөк бакчаларын, агачларны һәм куакларны сугаруны тәэмин итөргө;

151.3. газоннарның саклануын һәм бөтенлеген тәэмин итү;

151.4. яшелләндерү объектларында сулыклар булганда аларны чисталыкта тотарга һәм аларны капитал чистартуны 10 елга бер тапкырдан да сирәгрәк башкарырга;

152. Яшелләндерелгән территорияләрдә рөхсәт ителми:

152.1. төзелешләргә урнаштыру, аларның эшлөвөн һәм хезмөт күрсөтүгә тәэмин итү өчен билгеләнгән төзелешләрдән тыш;

152.2. агачларны һәм куакларны үз белдегә белән утырту һәм кисү, газоннарны һәм чөчөк бакчаларын юк итү;

152.3. агачларга һәм башка яшеллекләргә гамаклар, тирбөлөшләр, турниклар, кер киптерү өчен баулар элдәргә, агачларга реклама һәм мәгълүмат щитлары һәм такталары, реклама һәм башка мәгълүмат урнаштыру өчен билгеләнгән күтөрү конструкцияләргә, объектларга хәрәкәт юнөлеш күрсөткөчләргә, афишалар, белдерүләр, агитация материаллары, техник конструкцияләр, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мәгълүмат белән тәэмин итү чаралары беркетергә, баганалардан, коймалардан, реклама щитларынан, электр чыбыкларынан, лампалардан, чөнөкелә коймалардан тартмалар;

152.4. стационар булмаган объектлар, шулай ук юл сервисы объектлары урнаштырырга, шул исәптән елның нинди вакытына карамастан автостоянкалар һәм парковкалар урнаштырырга;

152.5. төзелеш һәм башка материалларны, калдыкларны, чүп-чарны, бозлавыкка каршы материалларны һәм башка зарарлы матдөләргә, шулай ук ком һәм бозлавыкка каршы реагентлар белән пычранган карны, боз кисекләргә жыярга;

152.6. бакчалар өчен казу;

152.7. йорт хайваннары газоннарында һәм чөчөк бакчаларында йөрегез;

152.8. яфракларны, үләнне, ботакларны яндырырга, шулай ук аларны тартмаларга һәм башка су үткөрү жайланмаларына күчөргө;

152.9. чүп-чарны һәм чүп-чарны газоннарга ташлагыз;

152.10. учаклар кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны күздө тоткан чаралар үткөрү, ачык ут белән ризыкны жылылык белән эшкөртү өчен мангаллар һәм башка жайланмалар куллану;

152.11. сок, резин чыгару өчен агачларны кисегез, аларга башка механик зыян китерегез;

152.12. яшелләндерелгән территорияләрдә урнашкан скульптураларны, эскөмияләргә, коймаларны, урналарны, балалар һәм спорт жиһазларын бозарга;

152.13. агач тамырларын агач ботагынан 1,5 метр ераклыкта ачып, агач муеннарын тупрак яки төзелеш калдыклары белән каптарга.



### **Капкалар**

153. Саклык жайланмасы төзөклөндөрүнең өстөмө элементи булып тора.

154. Капкачлар:

- 1) максатларга (декоратив, саклагыч, аларның комбинациясе);
- 2) биеклек (Төбөн 1,0 м, уртача 1,11,7 м, биек 1,83,0 м);
- 3) материалның төрөнө (металл, тимер-бетон һ. б.);
- 4) күз өчен үткөрүчәнлек дәрәжәсе (ачык, саңгырау);
- 5) стационарлык дәрәжәсе (даими, вакытлыча, күчмө) һәм башка коймалар.

Стеналарны проектлау аларның урнашуына һәм билгеләнешенә бәйле рәвештә гамәлдәге дөүлөт стандартлары, сертификацияләнгән өйберләр каталоглары, шөхси проектлау проектлары буенча башкарыла.

155. Мәдәни мирас объектлары территорияләрен саклау өлеге территорияләр өчен билгеләнгән шөһәр төзелеше регламентларына ярашлы рәвештә башкарылырга тиеш.

### **Өслөкләрне каплау**

156. Жир өслөгөн каплау торак пункт территориясендә Куркынычсыз һәм уңайлы хәрәкөт шартларын тәэмин итә, шулай ук торак пункт төзелешенәң архитектура кыяфәтен формалаштыра.

Төзөтү максатларында түбөндәге төр тышлыклар билгеләнгән:

1) каты (капиталь) тышлыклар монолит яки жыелма тышлыклар, шул исәптән асфальт - бетоннан, цемент-бетоннан, табигыый таштан башкарыла;

2) табигыый хөлдө булган табигыый яки ясалма сыек Материаллардан (шул исәптән ком, вак таш, гранит чөчүләр, керамзит, резина валчыклар), тыгызланган яки бөйлөүче материаллар белән ныгытылган коры катнашмалардан ясалган йомшак (капиталь булмаган) тышлыклар;

3) газон япмалары үлән япмаларын өзерлөү һәм утыртуның махсус технологияләре буенча башкарыла торган япмалар;

4) катнаш тышлыклар тышлыклар комбинациясеннән торган тышлыклар (газонга баткан рөшөткөле плитка яки газон рөшөткөсе, яки йомшак тышлык).

157. Япма төрлөрөн сайлау аларның максатчан билгеләнеше буенча башкарылырга тиеш:

1) каты мөмкин булган чик йөклөнешләрне, хәрәкөт характерын һәм составын, проектлау вакытында гамәлдө булган янгынга каршы талөпләрне исәпкө алып;

2) аерым территорияләрне (шул исәптән балалар, спорт мөйданчыкларын, этләр йөрү өчен мөйданчыкларны, йөрү юлларын) төзөклөндөргөндө аларның үзенчөлекле үзлеклөрөн исәпкө алып, йомшак;

3) газонлы һәм иң экологик яктан чиста дип кушылган.

Каты катлауларның кырыйлы өслөгө булырга тиеш, коры хөлдө тоташу коэффициенты 0,6 дан ким булмаска тиеш, дымлы хөлдө 0,4 дөн ким булмаска тиеш.

### **Өслөкләрне берлөштөрү**

158. К элементам сопряжения поверхностей обычно относят различные виды бортовых камней, пандусы, ступени, лестницы.

### **Борт ташлары**

159. Юл борт ташлары тротуар һәм юл өлөше тоташуында урнаштырыла, юл өлөше дәрәжәсеннән норматив рөвештө 150 мм-нан ким булмаган югарылык белән, ул тышлык өслөгөн ремонтлау очрагында да сакланырга тиеш.

Автотранспортның газонга бөрөлүен булдырмас өчен, юлның газон белән капланган урыннарында югары борт ташын куллану кирөк.

Жәяүлеләр коммуникацияләрен газон белән тоташтырганда бакча бортын урнаштырырга мөмкин, ул газон дәрәжәсеннән 50 мм-нан да ким булмаган аралыкта 0,5 м-дан да ким булмаган аралыкта артып ките, бу газонны саклый һәм пычрак һәм үсемлек чүп-чарларының япмага элөгөн кисәтә, аның хезмәт итү вакытын арттыра.

Жәяүлеләр зоналары территориясендә табигый материалларны (кирпеч, агач, ташлар, керамик борт һ.б.) төрле типтагы тышлыктарны бизәү өчен куллану мөмкин.

#### **Баскычлар, пандуслар**

160. Жәяүлеләр коммуникацияләренәң авышлыгы 60 промилледан артык булганда баскычлар урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

Төп жәяүлеләр коммуникацияләрендә сәламәтлек саклау учреждениеләре һәм башка күпләп йөрү объектлары, инвалидлар һәм картлар йортлары урнашкан урыннарда баскычлар һәм пандуслар 50 промилледан артык авышлыкта каралырга тиеш, аларны пандус белән озата барырга тиеш.

Бордюр пандусының авышлыгы 1:12 дип кабул ителә.

Баскычларның беренче баскычларының кыры төшү һәм күтәрелү вакытында ачык контраст төсмерле полосалар белән аерып күрсәтергә кирәк.

Бер марш эчендә тышкы баскычларның барлык баскычлары баскычларның киңлегенә һәм күтәрелү биеклегенә буенча бертөрле урнаштырыла.

Пандусны саклаучы конструкцияләр булмаганда, 75 мм биеклектәге саклагыч бортик һәм култыклар каралырга тиеш.

Пандус башында һәм ахырында юлның горизонталь өлешләре тирә-юньдәге өслектән текстура һәм төс белән аерылып тора.

Баскычның яки пандусның ике ягында 800920 мм биеклектә кул белән каплау өчен уңайлы һәм стенадан 40 мм ераклыктагы түгәрәк яки турыпочмаклы кисәктәге култыклар каралган.

#### **Мәйданчык**

161. Торак пункт территориясендә түбәндәге мәйданчыклар урнаштырыла: балалар уеннары, өлкәннәр ялы, спорт белән шөгыльләнү, чүп жыю урыннары урнаштыру, этләрне йөртү һәм өйрөтү, автомобильләр тукталышлары.

Төркөлгән мәдәни мирас һәйкәлләренәң һәм аеруча саклана торган табигый территорияләренәң саклау зоналары чикләрендә мәйданчыкларны урнаштыруны һәйкәлләрне саклау, табигаттән файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау вәкаләтле органнары белән килештерергә киңәш ителә.

Йорт яны территорияләре, кагыйдә буларак, балалар уен һәм спорт мәйданчыклары белән тәэмин ителергә тиеш. Мәйданчыклар төзек һәм травма куркынычсыз инвентарь белән тәэмин ителергә тиеш.

#### **Балалар мәйданчыклары**

162. Балалар мәйданчыклары төрле яшь төркемнәре өчен аерым мәйданчыклар яки яшь кызыксынулары буенча зоналаштырылган комплекслы уен мәйданчыклары буларак оештырыла.

Балалар мәйданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мөһүрү исемлегенә түбәндәгеләренә үз эченә ала: йомшак япма төрләре, мәйданчыкның өслеген газон белән тоташтыру элементлары, яшелләндерү, уен жиһазлары, эскәмияләр һәм урналар, яктырту жиһазлары.

Торак йортлар һәм жәмәгать биналары тәрәзәләреннән мөктәпкәчә яшьтәге балалар мәйданчыклары чикләренә кадәр ара 10 метрдан, кече һәм урта мөктәп яшеннән 20 метрдан, комплекслы уен мәйданчыкларыннан 40 метрдан, спорт - уен комплексларыннан 100 метрдан ким булмашка тиеш.



Балалар уен майданчыклары контейнер майданчыкларынан 20 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырылырга тиеш.

163. Балалар майданчыклары:

163.1. симмегәйге вакытта ком белән капланган өслек планы булырга тиеш;

163.2. иртә белән регуляр рәвештә сөртегез һәм дымланыгыз;

163.3. буялырга, коймаларны һәм корылмаларны буяу елына бер тапкырдан да сирәгрәк башкарылмаса тиеш, ә ремонт кирәк булганда;

163.4. транзит жәяүлеләр хәрәкәтеннән, юллардан, борылыш майданчыкларынан, кунаклар тукталышларынан, калдыклар өчен контейнерлар урнаштыру майданчыкларынан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлыча саклау участкаларынан аерып куелырга.

Травматизмнан саклану өчен майданчык территориясендә тамырлар яки түбән ботаклар, жир өстөндөгә иске, кисеп алынган жиһазлар (туктаклар, фундаментлар) калдыклары, жиргә тирәнәйтелмөгән металл аралар (кагыйдә буларак, турниклар һәм тирбөлешләр) булырга тиеш түгел.

Янәшәдөгә территорияләре реконструкцияләгәндә балалар майданчыклары территориясендә эш алып бару һәм төзелеш материалларын жыю рөхсәт ителми.

Яктырту жиһазлары, кагыйдә буларак, майданчык урнашкан территорияне яктырту режимында эшләргә тиеш.

2,5 м биеклектә яктырту жиһазларын урнаштыру рөхсәт ителми.

Уен жиһазларын урнаштыру норматив куркынычсызлык параметрларын исәпкә алып башкарылырга тиеш.

164. Балалар майданчыкларын тоту һәм аларны куркынычсызлык белән тәэмин итү өчен җаваплылык аларны эксплуатацияләүчеләргә йөкләнә.

### **Спорт майданчыклары**

165. Спорт майданчыклары халыкның барлык яшь төркемнәрендә физкультура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән.

Спорт майданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегә түбөндөгеләре үз эченә ала: йомшак яки газон төрләре (Жәйге чорда), спорт жиһазлары.

Спорт майданчыклары яшелләндерелә һәм чөлтөрлө койма белән әйләндереп алына. Яшелләндерү майданчык периметры буенча урнаштырыла, вертикаль яшелләндерүне кулланырга мөмкин. Капканың биеклегә 2,53 м төшкән итә, майданчыклар бер - берсенә тоташкан урыннарда биеклегә 1,2 м дан ким түгел.

Спорт жиһазлары спорт, физкультура майданчыкларында яки рекреацияләр составында махсус жиһазландырылган жәяүлеләр коммуникацияләрендә (Сәламәтлек сукмаклары) урнаштырыла. Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлары рәвешендә спорт жиһазлары заводта эшләнгән дә, жәрәхәтләр алуны булдырмаучы махсус эшкәртелгән өслегә булган бүрәнәләрдән һәм бруслардан эшләнгән дә булырга мөмкин (жимерекләр, тишекләр булмау һ.б.).

Урнаштыру вакытында сертификатланган жиһаз каталоглары белән җитәкчелек итәргә кирәк.

### **Ял итү майданчыклары**

166. Торак төзелеш территориясендә тыныч ял итү һәм өлкәннәр өчен өстәл уеннары өчен ял итү майданчыклары оештыру мөмкин. Торак йортларның тәрәзәләреннән тыныч ял итү майданчыклары чикләренә кадәр ара 10 метрдан да ким булмаса тиеш, шау - шулы өстәл уеннары майданчыклары 25 метрдан да ким булмаса тиеш.



Ял итү майданчыгында төзеклөндөрү элементларының мәжбүри исемлеге гадәттә: каты япма төрлөрөн, майданчыкның өслеген газон белән тоташтыру элементларын, яшеллөндөрүнә, ял итү өчен эскәмияләрне, эскәмияләрне һәм өстәлләрне, урналарны (һәр эскәмиядә ким дигәндә бер), яктырту жиһазларын үз эченә ала.

Майданчыкның тышлыгын плиткалы түшәм рәвешендә проектлау киңәш ителә. Ял итү майданчыкларын һәм балалар майданчыкларын берләштергәндә балалар уеннары зонасында каты төр япма урнаштыруга юл кую киңәш ителми.

Парк территориясендә үлөндә ял итү өчен майданчык-болыннар оештырылырга мөмкин.

#### **Эт йөртү майданчыклары**

167. Этләрне йөртү майданчыклары вәкаләтле органнар белән килешенгән урыннарда билгеләнгән тәртиптә урнаштырыла.

Этләр йөрү майданчыгы территориясендә төзеклөндөрү элементлары исемлегенә төрле төрдәге тышлыклар, койма, эскәмияләр, урна, экскрементларны утильләштерү өчен контейнер, яктырту һәм мәгълүмати жиһазлар керә. Периметраль яшеллөндөрүнә күздә тотарга киңәш ителә.

Этләр йөрү өчен майданчыклар микрорайонның һәм яшеллектән Азат торақ районның гомуми файдаланудагы территорияләрендә, метрополитен линияләренең техник зоналарында һәм гомуми поселок магистральләрендә, 110 кВттан артмаган көчәнешле электр тапшыру линияләре астында, беренче һәм икенче билбауларның су белән тәмин итү чыганақлары санитар зонасыннан читтә урнаштырылырга тиеш.

Торақ билгеләнештәге территорияләрдә урнаштырыла торган этләр йөрү майданчыкларының зурлыгы 400600 кв.м, башка территорияләрдә 800 кв. м. кадәр кабул ителә, төзелеш шартларында булган территорияль мөмкинлекләрдән чыгып, майданчыкларның кечерәк күләме кабул ителергә мөмкин.

Майданчык чигеннән торақ һәм иҗтимагый биналар тәрәзәләренә кадәр ара 25 метрдан ким булмаска тиеш, ә балалар учреждениеләре, мәктәпләр, балалар, спорт майданчыклары, ял итү майданчыклары участкаларына кадәр 40 метрдан ким булмаска тиеш.

Площадканың коймасы, кагыйдә буларак, биеклегә 1,5 метрдан ким булмаган жиңел металл челтәрдән эшләнә. стена элементлары һәм секцияләре арасындагы ара, аның аскы кыры һәм жир хайванга майданнан китергә яки үзенә жәрәхәтләр китерергә мөмкинлек бирмәскә тиеш.

Майданчык территориясендә майданчыктан файдалану кагыйдәләре белән мәгълүмати стенд урнаштырылырга тиеш.

168. Йорт хайваннары хужалары үз йорт хайваннары экскрементларын жыештыралар һәм утильләштерәләр.

Хайван хужалары үз хайваннарының башка хайваннарга һәм кешеләргә куркыныч йогынтысын булдырмаска, шулай ук санитар нормаларга ярашлы рәвештә тирә-юньдәгеләргә тынлык тәмин итергә, гамәлдәге санитар-гигиена һәм ветеринария кагыйдәләрен үтәргә тиеш.

#### **Автостоянкалар майданчыклары**

169. Торақ пункт территориясендә автостоянкаларның түбөндәге төрләре урнашкан: кыска вакытлы һәм озак вакытлы автомобильләр саклау.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы Саклау участогында төзеклөндөрү элементларының мәжбүри исемлеге түбөндәгеләрне үз эченә ала: каты катлаулар, өслеген тоташтыру элементлары, коймалар, урналар яки чүп өчен кечкенә контейнерлар, яктырту жиһазлары, мәгълүмати жиһазлар (күрсәткечләр).



Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участкаларына керу юллары жәяүлелер юлларының төп юнәлешләре белән киселергә тиеш түгел.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогы аша транзит жәяүлелер юлларын оештыру рөхсәт ителми.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакыт саклау участогы калган территориядән 3 м киңлектәге яшеллекләр белән аерып куелырга мөмкин.

#### **Кече архитектура формалары**

170. Кече архитектура формаларын урнаштыру биналар һәм корылмаларны төзү, реконструкцияләү һәм капитал ремонтлау проект документациясенең "төзекләндерү" бүлегә, шулай ук төзекләндерү проектлары яки эскиз төзүдән нигезендә башкарыла.

Кече архитектура формаларын проектлаганда һәм сайлаганда сертификацияләнгән әйберләр каталогларыннан файдалану киңәш ителә. Тарихи төзелеш зоналары, торак пунктның үзәк үзәгә, күп функцияле торак үзәкләре һәм зоналар өчен кече архитектура формалары шәхси проект эшләнмәләре нигезендә проектанлырга тиеш.

171. Кече архитектура формаларына төп таләпләр булып:

171.1. архитектура һәм ландшафт тирәлегә характерына, территорияне төзекләндерү элементларына туры килү;

171.2. материалларның югары декоратив һәм эксплуатацион сыйфатлары, тышкы мохит тәэсирен исәпкә алып, аларны озак вакыт дәвамында саклау;

171.3. ныклык, ышанычлылык, конструкция куркынычсызлыгы.

#### **Тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары**

172. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары.

172.1. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары техник яктан төзек һәм эстетик яктан каралган булырга тиеш.

Тышкы мәгълүмат чаралары, учреждение такталары һәм режимлы такталардан тыш, вәкаләтле орган белән килешенгән паспорт нигезендә һәм аңа тулысынча туры китереп урнаштырыла һәм файдаланыла.

Тышкы реклама һәм мәгълүматны урнаштыру чаралары хужалары аларның тиешле торышын күзәтергә, аларны вакытында ремонтларга һәм тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыру урынын жыештырырга тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүматны урнаштыру чараларын реклама яки мәгълүмат хәбәрен урнаштырмыйча урнаштыру һәм эксплуатацияләү, мәгълүмат кырына зыян китерү, шулай ук тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән ябыштыру, ябыштыру рөхсәт ителми.

Реклама яки мәгълүмати конструкция хужасы территорияне төзекләндерүне һәм (яки) фасадның тышкы кыяфәтен монтажлаганнан соң (демонтажлаганнан соң) өч тәүлек дәвамында торгызырга тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүматны урнаштыру чаралары, аларда фундамент блогы булганда, фундамент блогы белән бергә сүтелергә тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын аларга беркеткәндә корылмаларга һәм объектларны бизәүгә зыян китерү, шулай ук аларның бөтенлеген, ныклығын һәм тотрыклылыгын киметү рөхсәт ителми.

172.3. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары түбәндәгечә булырга мөмкин:

- дивар структурасы;

декоратив панно;

консоль конструкциясе;

- түбә конструкциясе;
- витрина конструкциясе;
- учреждение тактасы;
- режимлы такта;
- модульле конструкция;
- стела;
- калкан конструкциясе;
- флаг композициясе;
- махсус конструкция.

172.4. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларына гомуми таләпләр:

Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларын проектлау, өзерләү һәм урнаштыру Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре), аларны саклау һәм куллану турында Россия Федерациясе законнары таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш;

Тышкы мәгълүмат чараларында мәгълүмат Россия Федерациясенә дәүләт теле һәм Татарстан Республикасының дәүләт телләре турындагы закон таләпләрен үтәп урнаштырылырга тиеш;

Ике һәм аннан да күбрәк телләр кулланылган очракта текстлар эчтәлегә һәм техник бизәләшә буенча бертөрле булырга, грамоталы һәм аңлаешлы итеп башкарылырга тиеш.

#### **Гражданнарның белдерүләре, мәдәни һәм спорт чаралары афишалары өчен җайланмалар**

173. Игъланнар, мәдәни һәм спорт чаралары афишаларын урнаштыру гражданнарның күпләп булган урыннарында һәм җәяүлеләр зоналарында урнаштырыла торган махсус тумбаларда, щитларда һәм стендларда гына рөхсәт ителә.

Игъланнар өчен стендлар аерым торган объектлар рәвешендә яки биналарда яки корылмаларда эленеп торган калканнар рәвешендә урнаштырыла ала.

#### **VI. Коммуникацияләр төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә җир эшләрен башкаруга төп таләпләр**

174. Җирне казу яки юл япмаларын ачу белән бәйле эшләр (җир асты коммуникацияләрен җәю, реконструкцияләү яки ремонтлау, баганалар һәм шпунт салу, электр тапшыру, элемент, яктырту терәкләрен урнаштыру (алмаштыру), туфракны планлаштыру, инженерлык эзләнүләре вакытында эшләү һәм башка эшләр) язма рөхсәт булганда гына башкарыла (производствотога ордер җир эшләре), вәкаләтле орган тарафыннан бирелгән.

175. Җирлек территориясен төзекләндерү белән бәйле Җир, төзәлеш һәм ремонт эшләрен оештыру һәм үткөрү тәртибе, җир эшләрен башкаруга ордер рәсмиләштерү һәм алу Муниципаль хокукый актларның билгеләнгән таләпләренә туры китереп башкарыла.

176. Яшеллекләренә сүтү яки күчәрәп утырту кирәк булганда, билгеләнгән тәртиптә Башкарма комитет боерыгын рәсмиләштерергә һәм яшеллекләренә сүтү яки күчәрәп утыртуны гамәлгә ашырырга кирәк.

177. Торак пункт юллары буенча хәрәкәтне вакытлыча чикләү яки туктату вәкаләтле орган биргән рөхсәт нигезендә башкарыла, юлның ике ягында да заказчылар һәм эш җитештерүчеләр, эш сроклары, мөмкин булган урау маршрутлар турында барлык кирәкле мәгълүматларны үз эченә алган мәгълүмат щиты мөҗбүри урнаштырыла. Күрсәтелгән щитның формасы һәм эчтәлегә рөхсәт бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтүнең тиешле административ регламенты белән билгеләнә.



178. Коммуникацияларне төзөгәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрен үткөрү үз белдеге белән кабул ителә.

#### **VII. Уңайлы мохиткә аерым таләпләр**

179. Торак мохитне, урамнарны һәм юлларны төзекләндерү объектларын, мәдәни-көнкүреш хезмәт күрсәтү объектларын проектлаганда, өлкәннәр һәм инвалидлар өчен торак пунктлар мохитенә керү мөмкинлеген, әлеге объектларны өлкәннәр һәм инвалидлар хәрәкәтенә ярдәм итүче элементлар һәм техник чаралар белән жиһазландыруны күздә тотарга киңеш ителә.

Өлкән яшьтәгеләрнең һәм инвалидларның хәрәкәтенә ярдәм итүче техник чаралар һәм жиһазлар проектлау, төзү, урнаштыруны яңа төзелештә заказчы тарафыннан расланган проект документациясенә ярашлы рәвештә башкарырга киңеш ителә.

#### **VIII. Биналарның (аларда урнашкан урыннарның) һәм корылмаларның милекчеләренең янәшәдәге территорияларне төзекләндерүдә катнашу тәртибе**

180. Торак пункт территорияләренең тиешле санитар торышын тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитне пычранудан саклау һәм саклау чараларын гамәлгә ашыру максатларында, торак пункт территорияләре аларны жыештыру һәм санитар тоту өчен хужалык субъектларына һәм физик затларга беркетелә.

181. Хужалык итүче субъектлар һәм физик затлар, әгәр закон яки килешүдә башкасы каралмаган булса, янәшәдәге территорияне жыештыруны һәм санитар тотуну түбәндәге тәртиптә башкарырга хокуклы:

181.1. идарәче оешмалар күп фатирлы йортларның йорт яны территориясе, шулай ук күп фатирлы йорт территориясе алдындагы жир участогы төп фасад ягыннан 5 м радиуста яки урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

181.2. социаль өлкә учреждениеләре (мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләр, мәдәният, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) бирелгән жир участогы чикләрендәге территорияләр, шулай ук учреждение территориясе алдындагы жир участогы төп фасад ягыннан 10 м радиуста яки урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) башка яклардан 10 м радиуста;

181.3. күпфатирлы торак йортларда урнаштырылган торак булмаган биналарны эксплуатацияләүче затлар, идарәче оешма белән килешү булмаган очракта, янәшәдәге территорияне биналарның бөтен озынлыгы буенча, киңлеге буенча 10 м аралыкта яки юлның бордюрына кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) жыештырырга хокуклы;

181.4. сәнәгать предприятиеләре һәм барлык милек формасындагы оешмалар аларга керү юллары, тротуарлар, аларга якин урнашкан коймалар, санитар - күзәтү зоналары. Предприятиеләрнең санитар-күзәтү зоналары гамәлдәге санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләренә туры китереп билгеләнә;

181.5. төзүче 50 м радиустагы төзелеш майданчыкларының янәшәдәге территорияләре һәм аларга керү юллары 50 м радиуста гамәлдәге төзелеш нормаларына һәм кагыйдәләренә ярашлы рәвештә;

181.6. торак йортлар хужалары бирелгән жир участогы чикләрендәге территорияләр (яки жир участогы билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта жир участогы чиге буенча) һәм йорт хужалыгы алдындагы территория 5 метр ераклыкта яки урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

181.7. стационар булмаган объектлар (лоткалар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафелар хужалары



объектны урнаштыру өчен бирелгән жир участогы территориясе һәм аның тирәсендәге территория урынның тышкы чигеннән 10 метр ераклыкта һәм урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

181.8. базарларның, сәүдә һәм жәмәгать туклануын оештыруның идарәче компанияләре (рестораннар, кафелар, кибетләр) бирелгән жир участогы чикләрендәге территорияләр һәм участок чикләреннән алып урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) 50 м радиустагы янәшәдәге территория;

181.9. биналарның, корылмаларның милекчеләре яки башка хокук ияләре бина периметры буенча, бирелгән жир участогы корылмасы яки чиге буенча һәм участок чикләреннән һәм урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) 10 м радиустагы янәшәдәге территория;

181.10. автомобиль юлына бүлөп бирелгән полоса чикләрендә һәм башка жир участокларында урнашкан ягулык салу станцияләре бирелгән жир участогы чикләрендәге территорияләр һәм участок чикләреннән һәм урамның йөрү өлешенә кадәр 50 м радиустагы янәшәдәге территорияләр;

181.11. гараж кооперативлары бирелгән жир участогы чикләрендәге территорияләр, участок чикләреннән һәм урамның йөрү өлешенә кадәр 50 м радиустагы территория һәм аларга керү юллары;

181.12. жирлөү урыны бирелгән жир участогы чикләрендә һәм участок чикләреннән 10 м радиустагы янәшәдәге территория;

181.13. гомуми файдаланудагы территорияләр бурычлар вәкаләтле органнарга йөкләнә;

181.14. жир кишөрлекләренең хокук ияләре бирелгән жир кишөрлеге чикләрендәге территорияләр (яки жир кишөрлеге билгеләнгән төр типтә рәсмиләштерелмәгән очракта, жир кишөрлегенең чынлыкта барлыкка килгән чиге буенча) һәм жир кишөрлегенең тышкы чигеннән 5 метр ераклыкта яисә урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) янәшәдәге территорияләр;

181.15. автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау тукталышлары хужалары бирелгән жир участогы чикләрендәге территория һәм аның тирәсендәге территория жир участогының тышкы чигеннән һәм урамның йөрү өлешенә кадәр 10 м ераклыкта (объект юл буенда урнашкан очракта).

#### **IX. Йорт хайваннарын һәм кошларын тоту**

182. Йорт хайваннарын һәм кошларны тоту өченче затларның хокукларын һәм законлы мөнфәгатьләрен бозмаска тиеш. Йорт хайваннары һәм кошлар китергән зыян өчен җаваплылыкны аларның хужалары РФ гамәлдәге законнары нигезендә билгели.

183. Йорт хайваннары хужалары үз йорт хайваннары экскрементларын жыештыралар һәм утильләштереләр.

184. Торак пунктта яшәүчеләргә авыл хужалыгы хайваннарын (бозаулар, сарыклар, кәжәләр, дуңгызлар һәм башкалар) һәм кошларны йорт яны участоклары булган шәхси торак йортлар территорияләрендә тоту рөхсәт ителә.

185. Барлык продуктив хайваннар (эре мөгезле терлек, кәжә, сарык, дуңгыз, ат) хайван хужалары булган гражданның яшәү урыны буенча ветеринария учреждениеләрендә ел саен теркәлгә тиеш.

186. Йорт хайваннарын көтү жирле үзидарә органнарының норматив-хокукий акты белән билгеләнгән көтү урыннарында, хужасы күзәтүе астында яки Аның кушуы буенча башка кеше тарафыннан рөхсәт ителә.

187. Йорт хайваннарын йөртү 7.00 сәгатьтән 23.00 сәгәткә кадәр рөхсәт ителә. Башка вакытта йөргәндә хужалар урамнарда һәм йорт ишегалларында тынлыкны тәэмин итү өчен чаралар күрергә тиеш.



188. Этләрне торак һәм изоляцияләнгән биналардан гомуми ишегалларына һәм урамга кыска аркан һәм муенса белән генә чыгарырга мөмкин, өч айга кадәрге пөсиләрдән тыш.

189. Хужалар йорт хайваннары һәм кошлар белән ишегалларын, тротуарларны, урамнарны, паркларны, газоннарны, балалар мөйданчыкларын, скверларны, мөйданнарны, шулай ук торак йортларның подьездларын пычратуга юл куймаска тиеш. Этләр, мөчеләр һәм башка вак хайваннарны йөрткөндө, хужаның үзөндө йорт хайваннарының табигый тизөклөрөн тулысынча жыештыруны тээмин итүче кирөк-яраклар булырга тиеш, алар мөйданчыклардагы чүп контейнерларына ташланырга тиеш.

190. Этне арбадан бары тик йөрү урыннарында гына төшерергө мөмкин. Махсус бүлеп бирелгөн мөйданчыклар булмаганда, жирле үзидәрө органнарының норматив-хокукый акты белән билгеләнгән чүллөрдө, калкулыкларда һәм башка урыннарда йөрергө рөхсөт ителө.

191. Этләрне яхшы көртөлөнгән мөйданчыкларда яки торак пункт территориясеннөн читтө генө өйрөтергө мөмкин.

192. Йорт хайваннарын юллар буенча төүлекнең якты вакытында гына куып чыгарырга кирөк, шул ук вакытта аларны мөмкин кадәр юлның уң чигенө якынак юнөлтергө кирөк. Йорт хайваннарын асфальт белән капланган юлларда, туфрак юллар һәм сукмаклар буенча куып йөрү мөмкинлеге булганда, йөртү тыела.

193. Йорт хайваннарын урамда калдырганда, терлек хужалары яшөллеклөрне бозудан килгән зыянны һәм терлек көтүенө киткөн чыгымнарны каплайлар.

194. Йорт көжөлөрө бары тик Йорт яны территориясендөгө загоннарда яки көтүлек хужалары күзөтүе астында тотылырга тиеш.

195. Рөхсөт ителми:

1) хайваннарны балалар мөйданчыкларына, мөктөп территориялөрөнө, балалар бакчаларына, ашханөлөргө, поликлиникаларга, азык-төлөк кибетлөрөнө көртөргө;

2) йорт хайваннарын пляжларда йөртү һәм сулыкларда коену;

3) тыю язуы булганда хайваннарны үчрөждениелөргө көртөргө;

4) хайваннарны һәм кошларны торак пунктлар территориясендө озата йөрмичө чыгарырга;

5) алкоголь исерек булган көшөлөргө, шулай ук ундүрт яшкө кадөрге көшөлөргө хайваннарны йөртү;

6) йорт хайваннарын һәм кошларын балконнарда, лоджиялөрдө, торак йортларның гомуми файдалану урыннарында (якындагы фатирлар коридорларында, баскыч ячейкаларында, чердакларда, подвалларда һәм башка ярдөмчө биналарда) даими тоту;

7) йорт хайваннарын торак пункт территориясендө махсус чаралар (күргөзмөләр һ.б.) уздыру урыннарыннан тыш, моның өчен билгеләнгән урыннардан тыш табу.

196. Йорт хайваннары һәм кошлар хужалары бурычлы:

1) терлекчөлөк продуктларының ветеринария-санитария ягыннан хайваннар авыруларын кисөтүне һәм куркынычсызлыкны тээмин итүче хужалык һәм ветеринария чараларын гамөлгө ашырырга, өйлөнө-тирө мохитне терлекчөлөк калдыклары белән пычратуга юл куймаска, шулай ук ел саен янадан теркөү чорында мөжбүри дөвалау-профилактика чараларын үткөрөргө;

2) хайваннарның кайда булуын даими контрольдө тоту;

3) хайваннар авырганда һәм аларның үлемө очрагында, шулай ук аларның гадөти булмаган төртибө булганда ветеринария үчрөждениелөрө белгечлөрөнө кичөкмөстөн хөбөр итөргө. Алар килгөнчө авыру билгелөрө булган хайваннарны изоляциялөргө;

4) ветеринария белгечләре таләпләре буенча хайваннарны тикшерү, диагностик тикшеренүләр, саклагыч прививкалар һәм дөвалау-профилактика эшкәртүләре өчен бирергә.

197. Үлгән терлекләрне жирләү махсус оешма тарафыннан махсус билгеләнгән урында башкарыла.

198. Үз территориясендә сакчы этләре булган оешмалар:

- 1) этләрне гомуми нигездә теркәү;
- 2) этләрне нык бәйләнештә тоту;
- 3) килүчеләрнең хайваннарга керү мөмкинлеген булдырмау;

4) этләрне эш туктатылганнан бирле Яхшы кәртәләнгән территориядә яки гомуми файдалану территориясеннән кәртәләнгән территориядә, территориягә кәргәндә кисәтүче язу булганда гына бәйләп төшерергә.

199. Жәмәгать урыннарында ярдәмчеләре булмаган караучысыз калган хайваннар тотылырга тиеш.

200. Караучысыз хайваннарны тоту мондый хайваннарны тапкан махсуслаштырылган предприятие яки жирле үзидарә органнары белән төзелгән килешү буенча башка кеше тарафыннан башкарыла ала.

201. Караучысыз хайваннарны тоту буенча чараларны гамәлгә ашыру хайваннарга гуманлы мөнәсәбәт һәм жәмәгать эхлагы нормаларын үтәү принципларына нигезләнә.

202. Рөхсәт ителми:

1) хайваннарны фатирлардан һәм шәхси йортлар территориясеннән судның тиешле карарысыз тартып алырга;

2) этләрне кибетләрдә, даруханәләрдә, коммуналь хезмәт күрсәтү предприятиеләрендә һ. б. бәйдән төшерергә.;

3) ветеринария органнары күрсәтмәсез тозаклар һәм башка тоту чаралары куллану.

**Х. кагыйдәләр таләпләренең үтәлешен контрольдә тоту**

203. Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар торак пункт территориясен төзекләндерү буенча өлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән таләпләргә үтәүне тәэмин итәргә тиеш.

204. Өлеге кагыйдәләргә бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә җаваплылыкка тартыла (федераль законнарда һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукий актларында каралган нормалар һәм кагыйдәләргә үз эченә алган өлеге кагыйдәләр нигезләмәләреннән тыш, аларны үтәмәгән өчен административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе кодексы нигезендә җаваплылык билгеләнгән).

205. Төзекләндерү өлкәсендә законнар һәм муниципаль хокукий актлар таләпләрен үтәмәгән яки тиешенчә үтәмәгән өчен җаваплылыкка тарту кешене күрсәтелгән таләпләргә үтәүдән һәм рөхсәт ителгән бозуларны бетерүдән азат итми.



кушымта№ 2  
Яңа Ибрай авыл җирлеге  
Совет карарына  
26.10.2017ел № 1

**Әзерлек комиссиясе составы**  
**Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Ибрай авыл**  
**җирлеге муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләре**  
**проекты**

ФИО	вазифа
Кәбиров Фахим Хаматович	Аксубай муниципаль районы Яңа Ибрай авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчесе-комиссия рәисе
Нуртдинов Рамис Разябович	Аксубай муниципаль районы Яңа Ибрай авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчесе урынбасары-комиссия секретаре
Сулейманов Ильяс Галимзянович	Аксубай муниципаль районы Яңа Ибрай авыл җирлеге Советы депутаты
Хаертдинова Назия Нургаязовна	Аксубай муниципаль районы Яңа Ибрай авыл җирлеге Советы депутаты
Кубиев Фархад Нуриахметович	Аксубай муниципаль районы Яңа Ибрай авыл җирлеге Советы депутаты